

# Jämställdhet i form av heltidsarbete

Om den genus-epistemiska kulturens konstruktion av arbete  
och jämställdhet

Susanna Allstrin

Statsvetenskapliga institutionen  
Masteruppsats, avancerad nivå, 30 hp  
Statsvetenskap  
Masterprogrammet i statsvetenskap 120 hp  
Höstterminen 2020  
Handledare: Lenita Freidenvall  
Antal ord: 22 283



Stockholms  
universitet

# Abstract

The Swedish welfare model has long been based on the motto that as many people should work as much as possible. Paid work is considered to be an institution that creates a sense of belonging, identity and purpose in life. For women in particular, paid work has been a means towards economic freedom and emancipation from men. Sweden is today considered to be at the forefront of gender equality policy development. Despite that, there are still significant differences concerning gender equality in regard to which sex has the largest responsibility for the unpaid care and domestic work at home. Also, the amount of labor hours differs depending on if you are a man or a woman. There seems to be a consensus between different feminist researchers and politicians that there is a link between working hours and gender equality, but how is this connection outlined? This thesis makes visible the prevailing knowledge of working hours, linked to gender equality, that gender experts have produced within the Swedish Government Official Report series, and which has thereby made the issue manageable. Through Bacchi's discourse analysis "What is the problem represented to be?", the study critically studies the statements made by Delegationen för jämställdhet i arbetslivet (JA-delegationen) and applies Kathi Weeks critical view of work on the analysis. The study concludes that there are two prominent problem representations: women's part-time work and fathers' low participation in the unpaid care and domestic work. Both problem representations assume that only women in a relationship with small children are affected by the problems, and that both norms, agents and structures come into play. This in turn makes single mothers as a group invisible. The report creates a dichotomy between part-time, and full-time work and thereby a dichotomy between paid work and unpaid care and domestic work, by instilling the latter with low value which solidifies the current work ethic. This in turn has consequences for what type of politics is made possible and impossible. The report makes possible the subject of the female worker and the male caregiver.

## **Nyckelord**

Jämställdhet, genusexpertis, arbetstid, arbete, deltid, 'work-life balance'

# Innehållsförteckning

<b>1</b>	<b><i>Inledning</i></b> .....	<b>1</b>
1.1	Problemformulering .....	4
1.2	Syfte och frågeställningar .....	5
1.3	Disposition .....	5
<b>2</b>	<b><i>Tidigare forskning</i></b> .....	<b>6</b>
2.1	'Work-life balance' .....	6
2.2	Arbetstidsförkortning .....	7
2.3	Feministisk kunskapsproduktion och dess 'marknadisering' .....	9
<b>3</b>	<b><i>Teori och teoretiska utgångspunkter</i></b> .....	<b>11</b>
3.1	<b>Teoretiska utgångspunkter</b> .....	<b>11</b>
3.1.1	Poststrukturalism .....	11
3.1.2	Genussystemet.....	12
3.1.3	Genusexpertis .....	12
3.2	<b>Teori</b> .....	<b>14</b>
3.2.1	Ett kritiskt perspektiv på arbete.....	14
	Politisk teori .....	15
	Utopiska krav .....	16
	Feministisk kritik av arbete .....	17
	Avgränsningar och förtydliganden.....	17
3.2.2	Intersektionalitet.....	19
<b>4</b>	<b><i>Metod</i></b> .....	<b>19</b>
4.1	<b>Diskursanalys</b> .....	<b>20</b>
4.1.1	Makt .....	21
4.2	<b>What is the problem represented to be?</b> .....	<b>21</b>
4.3	<b>Studiens trovärdighet</b> .....	<b>23</b>
4.4	<b>Analysschema</b> .....	<b>24</b>
<b>5</b>	<b><i>Empiriskt material</i></b> .....	<b>27</b>
<b>6</b>	<b><i>Analys</i></b> .....	<b>30</b>
6.1	Vad är problemet? .....	30
6.2	Vilka antaganden ligger till grund för problemrepresentationerna? .....	32
6.2.1	Följder av problemlösningarna .....	32
6.2.2	Vilka drabbas enligt problemframställningarna? .....	33
6.2.3	Bakomliggande faktorer till problemframställningarna .....	34
6.2.4	Vilka parter kan lösa problemframställningarna? .....	35
6.3	Vad lämnas oproblematiserat i problemrepresentationerna? Vilka är tystnaderna? Kan problemen konceptualiseras annorlunda? .....	36
6.3.1	Kvinnors deltidsarbete .....	36
6.3.2	Pappors låga deltagande i hemarbetet.....	39
6.4	Vilka effekter produceras av representationerna av "problemet"? .....	41

6.4.1	Diskursiva effekter .....	42
6.4.2	Subjektsskapande effekter.....	44
6.4.3	Levda effekter .....	50
<b>7</b>	<b><i>Slutsats och diskussion</i></b> .....	<b>52</b>
7.1	Slutdiskussion.....	55
	<b><i>Referenser</i></b> .....	<b>58</b>

# 1 Inledning

*”Att vara för arbetslinjen är ungefär lika kontroversiellt i svensk politik som att vara för fred.”*

(Socialdepartementet 2005, 9)

Den svenska välfärdsmodellen har länge baserats på att så många som möjligt ska jobba så mycket som möjligt. Lönearbetet som institution anses skapa en samhörighet, vara identitetsskapande och ge människor riktning i livet. För kvinnor synnerligen, har lönearbetet varit ett medel för ekonomisk frihet och emancipation från män (Carbin, Overud och Kvist 2017, 7). Mot bakgrund av detta har andelen kvinnor som jobbar ökat stadigt sedan 70-talet och Sverige anses idag ligga i framkant för jämställdhetspolitisk utveckling (Hirdman 2001, 168-169). I år (2020) rankades Sverige högst i kartläggningen som European Institute for Gender Equality (EIGE) gjorde gällande jämställdhet inom EU. Sverige fick högst betyg inom områdena hälsa och tid, då landet anses ha den mest jämställda fördelningen av familjeansvar inom EU (European Institute for Gender Equality 2020).

Under 1970-talet infördes den nuvarande 40-timmars veckan, och sedan dess har normen om arbetslinjen undgått att bli ifrågasatt. Statsvetarna Carbin, Overud och Kvist (2017) hävdar att arbetslinjen har kommit att bli idealiserad under de senaste årtiondena och att tempot i arbetslivet har intensifierats. Att ha mycket att göra på jobbet och att jobba över är, i enlighet med den nuvarande arbetslinjen, något att hylla snarare än att beklaga sig över. I takt med lönearbetets ökade värde har hemarbetet, d.v.s. hushållsarbetet och omsorgsarbetet, blivit allt mer nedprioriterat och ringaktat. Hemarbetet har i mångt och mycket kommit att utmålas som både en kvinnofälla och ett hinder för lönearbetets utveckling. Hemarbete är dock inget som någon kan undkomma och dess sysslor växer på hög i takt med att kvinnor (och män) pressas allt mer på jobbet (ibid, 8).

I skuggan av en arbetsetik som kräver stor hängivelse till förvärvsarbetet ökar graden av osäkra och tillfälliga anställningar. Framförallt för kvinnor, då många är ofrivilligt deltidsanställda eller har oregelbundna arbetstider (Carbin, Overud och Kvist 2017, 8). Med en så starkt befäst institution som lönearbetet kan det vara svårt för dagens feminister att ifrågasätta arbetslinjen då den är djupt grundad i vår sociala verklighet, särskilt när den premieras av både socialdemokratiska och moderata regeringar. Kvinnors heltidsarbete premieras som ett

jämställdhetspolitiskt mål och formar därmed synen på både arbete och jämställdhet. Som framhålls i offentliga tryck och politiska biografier har arbetet byggt upp den svenska välfärdsstaten och lönearbetet utgör dess grundsten. Utan arbete, ingen välfärd (Borg 2013, 9). Det är dock tänkbart att fråga sig på vilka grunder som svensk välfärds- och arbetsmarknadspolitik ska villkoras. Den svenska välfärdsstaten har underlättat och bidragit till en ökad etablering av kvinnor på arbetsmarknaden, men det går likaså att hävda att den upprätthåller könsstrukturer vars patriarkala mekanismer diskriminerar kvinnor (Ahl et. al 2017).

Det finns fortfarande betydande skillnader i vem som tar huvudansvaret i hemmet, vilket har lett till dubbelt arbete för kvinnor bestående av både förvärvsarbete och reproduktivt arbete (Stanfors och Tärneberg 2020, 7-8). Forskningen stödjer visserligen att det reproduktiva arbetet blivit jämnare fördelat i och med att kvinnor gått upp i arbetstid. Omfördelningen av hemarbetet beror dock till största del på att kvinnor skurit ner på hushållsarbetet, och inte på att män tagit ett allt större ansvar i hemmet (SCB 2018). Skillnader i fördelningen av hemarbetet är ännu tydligare när barn blir en del av ekvationen, då arbetsfördelningen blir allt mer traditionell i och med små barn, med mödrar som tar ut en majoritet av föräldraledigheten och i större grad arbetar deltid (Stanfors och Tärneberg 2020, 15-17).

Den svenska statens lösning på konflikten mellan hem- och förvärvsarbete har varit att införa flexibel arbetstid (Bacik och Drew 2006). Dock läggs då ansvaret för fördelningen av arbetet över på individen, då denne själv måste skapa en balans mellan de två olika arbetena, något kvinnorna ofta tar ansvar för. En flexibilitetsdiskurs som poängterar valmöjligheter har därmed lett till att mäns ovilja att ta ett ökat ansvar för hemmet förblivit obestritt (Connell 2005). Därintill kan kvinnors insatser på arbetsmarknaden komma att nedvärderas, då antaganden om kvinnors ökade ansvarstaganden i hemmet får konsekvenser för deras lönesättning (Grönlund 2009). Sättet ett problem porträtteras får diskursiva och materiella effekter för hur problemet ifråga behandlas (Bacchi 2012). Synen på arbetstid är en viktig feministisk fråga då sättet som ämnet behandlas har stora konsekvenser för om, och hur, det framtida jämställdhetsarbetet kan tas till nästa nivå. Kunskap som genereras beträffande arbetstid kopplat till jämställdhet får implikationer, inte bara för den typ av arbetsmarknadspolitik som förs, utan även för vilka subjektspositioner och vilket handlingsutrymme som skapas (framförallt för kvinnor). Det är därför statsvetenskapligt relevant och politiskt intressant att undersöka hur arbetstid diskursivt

kopplas till jämställdhet. Är det en jämn fördelning av arbetstid som förespråkas? Ska även hushållsarbete räknas med i arbetsdagen?

Genusforskaren och statsvetaren Kathi Weeks (2011) är kritisk till den nuvarande arbetslinjen och dess tidfördelning. Weeks menar att kampen för jämställdhet inte kan bedrivas inom den patriarkala könsmaktsordningen, vilket hon menar att den nuvarande arbetslinjen är en del av (ibid, 1-3, 23). Hon förespråkar förkortad arbetstid med bibehållen lön som motiveras utifrån feministiska argument grundade på individens fria vilja (ibid, 156, 159, 167-168). En sådan feministisk diskurs som behandlar arbetstid omdefinierar vad som ska betraktas som arbete, jämställdhet och familj, vilket utmynnar i en ökad demokratisk frihet för såväl kvinnor som män, då de får makt över sin egen politiska agenda (ibid, 174).

Frågan om en eventuell arbetstidsförkortning verkar dock ha övergivits av den politiska majoriteten. Efter den senaste lagstadgade arbetstidsförkortningen år 1973, som fastlade den 40-timmarsarbetsvecka som idag är rådande, var alla partier utom Moderaterna med på tåget om en fortsatt strävan mot en sextimmarsarbetsdag (Thomsson 2015, 68). Det socialdemokratiska kvinnoförbundet var drivande i frågan, i kampen om att jämställdhet skulle bli en fråga för alla, och inte bara kvinnor (Thomsson 2015). Det starka intresse som fanns för frågan på 1970- och 80-talet tycks dock ha avtagit. Idag motionerar endast Vänsterpartiet och Miljöpartiet för förkortad arbetstid, något de inte verkar ha vunnit gehör från hos resten av regeringspartierna (Marklund 2014). Detta väcker frågan om det fortfarande finns utrymme i dagens debatt för en diskussion om arbetstidsförkortning, särskilt kopplat till jämställdhet, eller om den eventuellt har blivit förpassad till graven.

Några som tänkbart skulle kunna komma att blåsa nytt liv i frågan är dagens genusexperter. Genusexperter utnyttjas idag av både regeringar och organisationer, med flera, då de anses besitta den expertis som behövs för att kunna förbättra olika organisatoriska praktiker och inkorporera genusperspektiv på olika plan (Kunz och Prügl 2019, 4). Genusexpertis som fenomen har därmed fått en nyckelroll i dagens implementering av jämställdhetspolitiska policys (Olivius och Rönnblom 2019, 77), och har därigenom även fått utrymme att befästa olika 'sanningar' genom diskursiva praktiker och kunskapsskapande (Kunz och Prügl 2019, 9). Det är därför intressant att studera genusexpertisens inramning av frågan om arbetstid kopplat till jämställdhet. Är det heltid eller deltid som förespråkas? På vilka grunder? Och vad får det för konsekvenser? Studien skiljer sig från existerande litteratur då den har som utgångspunkt

att studera den kunskapsproduktion som just *genusexpertis* frambringar inom den statliga diskursproduktionen, genom att kritiskt studera de utlåtanden som Delegationen för Jämställdhet i Arbetslivet (JA-delegationen) har gjort i sitt slutbetänkande. Studien bidrar därmed med forskning om kommittéväsandets roll som konsensus- och kunskapsskapare (Gunnarsson och Lemne 1998, 13). Sverige har sedan länge haft som tradition att använda sig av statliga utredningar som underlag till politiska beslut (Johansson 1992, 3). Det är därför viktigt att studera den kunskapsproduktion som sker bland statliga offentliga utredningar då det är där som politik och forskning möts.

### 1.1 Problemformulering

Det tycks förekomma konsensus bland feministiska forskare och riksdagspartier att det existerar en koppling mellan arbetstid och jämställdhet. Hur denna koppling ser ut delar däremot upp parterna i flera läger. Är det full sysselsättning bland båda könen som ska eftersträvas eller någon typ av arbetstidsförkortning? Hur ska ett eventuellt reformarbete designas för att kvinnor och män i största möjliga mån ska kunna uppnå en balans mellan arbetsliv och privatliv? Och hur bör diskurserna kring dessa policyförslag föras? Att studera hur arbetstid kopplat till jämställdhet hanteras inom området för *genusexpertis* handlar om att studera vilken typ av kunskapsproduktion som produceras i gällande fråga.

Att studera hur arbetstid diskursivt kopplas till jämställdhet kan bidra med kunskap om, och belysa, de föreställningar som politiska beslut i mångt och mycket baseras på. Det är också viktigt att undersöka och ifrågasätta relationen mellan obetalt och betalt arbete, då arbetstidsfrågan kopplat till jämställdhet berör ett socialpolitiskt projekt som behandlar vad för typ av samhälle som anses vara eftersträvansvärt. Det är viktigt att redogöra för de diskurser som ligger till grund för den nuvarande arbetslinjen, då även det som lämnas osagt är ett sätt att föra politik på. Politik som förs i det dolda måste därmed synliggöras. Det är först när den cementerade diskursen förs in i ljuset som vi kan fråga oss själva; är full sysselsättning och heltidsarbete (d.v.s. den s.k. arbetslinjen) svaret på landets bristande jämställdhet? Kan det måhända finnas andra alternativ än att kämpa för lönearbetes värde? Ska endast förvärvsarbete värdesättas? Utgör dagens arbetstidsdiskurser reella möjligheter för kvinnor och män att leva ett jämställt liv? Finns det andra möjliga tankesätt som måste få utrymme att utvecklas?



## 1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att synliggöra den kunskap som har producerats inom ramen för den rådande genusexpertisen i statliga offentliga utredningar, och som därigenom har konkretiserat och gjort frågan om arbetstid kopplat till jämställdhet hanterbar. Då vikten av genusexpertis allt mer betonas som avgörande för framgångsrika policyresultat inom den politiska sfären (Hoard 2015, 12-13) är det essentiellt att studera den kunskapsproduktion som sker och tas för given. Den kunskap som uttrycks i statliga offentliga utredningar bygger på premisser om vad som betraktas som både möjligt och eftersträvansvärt. Studien kommer genom diskursanalys kritiskt studera de utlåtanden som Delegationen för Jämställdhet i Arbetslivet (JA-delegationen) har gjort i sitt slutbetänkande *Hela lönen, hela tiden – Utmaningar för ett jämställt arbetsliv* (SOU 2015:50) för att utröna vilken kunskap om arbetstid till jämställdhet som genusexpertis producerar och upprätthåller. Formulerandet av diskurser får följder för vilket handlingsutrymme och vilka möjligheter som kvinnor får i förhållande till män. Studien har därmed även som syfte att undersöka vilka sociala konsekvenser det studerade språkbruket får genom att analysera dess potentiella politiska effekter. Undersökningen kommer att använda sig av Kathi Weeks teori som ett kritiskt ramverk för att tillföra flera dimensioner till analysen. De frågeställningar denna studie ämnar svara på är:

*Vilken kunskap om arbetstid (kopplat till jämställdhet) artikuleras i JA-delegationens utredning om jämställdhet i arbetslivet?*

*Vilken politik möjliggörs och omöjliggörs genom JA-delegationens produktion av kunskap om arbetstid (kopplat till jämställdhet)*

## 1.3 Disposition

Efter detta inledande kapitel kommer den statsvetenskapliga relevansen av studien redogöras för med utgång i tidigare forskning som behandlar 'work-life balance', arbetstidsförkortning och feministisk kunskapsproduktion. I kapitel 3 kommer sedan teori och teoretiska utgångspunkter skildras genom en redogörelse av studiens poststrukturalistiska utgångspunkter som berör kunskap, makt och intersektionalitet. Teorin som beskrivs är skapad av Kathi Weeks och utgör ett kritiskt perspektiv på arbete grundat i feministiskt marxistiska tankar. Kapitlet avslutas med en kritisk diskussion av teorin. Kapitel 4 redogör för studiens metodologiska utgångspunkter, och innehåller en grundläggande genomgång av Bacchis analysverktyg *What's the problem represented to be?* (WPR) och analysens schematisering, tillsammans

med en kritisk reflektion av metodval. Kapitel 5 redogör för det empiriska materialet och ställer urvalet av materialet i förhållande till studiens syfte. Kapitel 6 berör studiens själva analys och är utformad efter Bacchis analysfrågor för att på ett strukturerat sätt belysa den kunskap som artikuleras i JA-delegationens slutbetänkande. Här appliceras även Kathi Weeks kritiska perspektiv på arbete. Slutligen sammanfattas resultaten i ett avslutande kapitel tillsammans med en diskussion som förhåller sig till den tidigare forskningen.

## 2 Tidigare forskning

Följande avsnitt kommer att täcka tidigare feministisk forskning som berör tidsanvändningens normer (den så kallade 'work-life balance'-konflikten), arbetstidsförkortning och feministisk kunskapsproduktion. Här beskrivs den historiska utvecklingen av 'work-life balance'-konflikten och dess innehåll, hur statsvetenskapliga forskare har studerat kampen om en arbetstidsförkortning i svensk jämställdhetskontext, samt hur genusexperters inverkan på jämställdhetsdebatten sett ut. Detta för att ge en djupare förståelse för de olika områden som denna uppsats behandlar, samt belysa hur studien kan bidra med ny forskning inom gränslandet mellan genusvetenskap, kunskapsproduktion och arbetstid, och därmed även implicit på arbete.

### 2.1 'Work-life balance'

Feministisk forskning rörande arbetstid och konflikten mellan arbete och familj är något som är, och förblir, relevant. Det finns multipla studier som berör 'work-life balance'-konflikten och som visar på hur vanligt det är att (1) genus inte är en referensram som beaktas gällande tidsproblematiken mellan arbete och familj, eller att (2) uppdelningar inom hushållet baserat på kön anses vara självklar 'fakta' (se Emslie och Hunt 2009; Devetter 2009). Under millenniumskiftet kom stort fokus inom genusvetenskaplig forskning att läggas på dikotomin mellan heltids- och deltidsarbetande kvinnor. Forskningen berörde även effekterna som kvinnors heltidsarbete hade på den materiella och normativa fördelningen av det reproduktiva arbetet (se bl.a. Warren och Walters 1998; Sirianni och Negrey 2000).

I samband med forskning kring heltids- och deltidsarbete tillför statsvetaren Maria Jansson (2001) ett nyanserat anslag rörande dikotomin mellan lönearbete och föräldraskap. Genom att studera texter som behandlar dagbarnvårdare belyser hon hur institutionerna moderskap och arbete konstrueras, och hur dessa diskurser upprätthåller kvinnors underordning genom att naturalisera den existerande patriarkala könsmaktsordningen. Författaren finner att

moderliknande aktiviteter frikopplas diskursivt från innebörden av att vara mamma i de instanser när moderliknande aktiviteter definieras som förvärvsarbete – så som är fallet med dagbarnvårdare. Samtidigt betonas biologiska aspekter av moderskap inom fenomenet arbetande mödrar. Det Jansson bidrar med i sin forskning är att belysa vad som sker när dikotomin förvärvsarbete och moderliknande aktiviteter diskursivt slås samman i subjektpositionen dagbarnvårdare. De båda motpolerna upprätthåller moderskap som en naturaliserad institution i den här sociala processen. Genom att dessa motpoler ställs gentemot varandra öppnas ett diskursivt utrymme upp där kvinnor kan hanteras och kontrolleras (Jansson 2001).

Allt eftersom nya välfärdstjänster kom till liv som frigjorde kvinnor från hemarbetet, och en allt större andel kvinnor började jobba heltid, skiftade fokus för den genusvetenskapliga forskningen från full sysselsättning bland kvinnor till effekterna av flextidens implementering. Då studerades istället problematiken med att flextid likställdes med valmöjligheter, något som för många kvinnor i praktiken inte existerade (se Tausig och Fenwick 2001; Sørensen 2017; Grünberg och Matei 2019).

Trots att det existerar mycket forskning som berör 'livspusslets' olika delar verkar det som om statsvetenskaplig forskning som har en kritisk utgångspunkt vad gäller arbetslinjen i mångt och mycket saknas. Den tidigare forskningen som är centrerad kring 'work-life balance' har förts i samklang med den nuvarande arbetslinjen, vilket befäster arbetslinjen i vår diskursiva värld. Det saknas forskning som problematiserar dagens koppling mellan jämställdhet och arbetstid, där forskningen ifråga sker utanför normen om den manliga lönearbetaren. Denna studie ämnar ändra på detta genom att studera vad för typer av diskurser som artikuleras i diskussioner som berör arbetstid kopplat till jämställdhet, samt vad för typ av politik som möjliggörs och omöjliggörs via språkbruket. Därutöver kan studien vara ett hjälpmedel för framtida reformarbeten då det är viktigt att föra en diskussion kring hur arbetstid presenteras som en jämställdhetspolitisk lösning.

## 2.2 Arbetstidsförkortning

Det finns relativt mycket forskning som diskursivt studerar den nuvarande arbetslinjen samt dess förändring över tid (se Paulsen 2010; Junestav 2004). Inom fältet finns det även en mindre grupp forskare som har studerat den diskursiva kampen om en arbetstidsförkortning och som

därigenom har en kritisk utgångspunkt till arbete. Det saknas dock i mångt och mycket analyser av den svenska arbetslinjen som utgår från ett jämställdhetsperspektiv, något denna studie ämnar bidra med. Forskningen som redogörs för nedan är ytterligare exempel på studier som på ett eller annat sätt behandlar debatten om arbetstid utifrån ett genusvetenskapligt perspektiv.

Statsvetare Lina Spross (2016) är en av de forskare som studerar den diskursiva utvecklingen av frågan om en arbetstidsförkortning. I avhandlingen *Ett välfärdsstatligt dilemma. Statens formuleringar av en arbetstidsfråga 1919–2002* studerar Spross hur den svenska välfärdsstaten formulerade frågan om förkortad arbetstid mellan 1919–2002 i statliga offentliga utredningar. Spross är på jakt efter det 'vetande' som produceras diskursivt i de offentliga statliga utredningarna. I ett av delkapitlen studerar Spross hur en arbetstidsförkortning kom att få ett jämställdhetspolitiskt värde på 1970- och 80-talet. Arbetstidsförkortning framhölls framförallt vara ett jämställdhets- och familjepolitiskt medel, då det gav föräldrar mer tid med sina barn och gjorde hemarbetet mer jämställt (ibid, 135). Diskurserna i utredningarna kom sedan alltmer att formuleras utifrån jämställdhetspolitiska mål, snarare än familjepolitiska, vilket gav ett negativt utfall för frågan då debatten till slut rann ut i sanden. Frågan om en arbetstidsförkortning kom att behandla mäns attityder gentemot hushållsarbete, snarare än för många arbetstimmar (ibid, 167). En arbetstidsförkortning ansågs inte vara lösningen på mäns attitydproblem och på 90-talet omformulerades jämställdhetsdebatten där flexibilitet framhölls vara lösningen, istället för en arbetstidsförkortning. Därigenom gick ett eventuellt framhävande av arbetstidsförkortningens värde upp i rök (ibid, 155). Argumenten löd att flexitid skapade ökad jämställdhet och var gynnsamt för både individer och arbetsgivare. Därutöver behövde ingen bära den materiella kostnaden för reformen (ibid).

Även statsvetaren Ulrika Thomsson (2015) fann att arbetstidsdebatten kom att försvinna från dagordningen. Hon undersökte hur kvinnors organisering, genom olika kvinnopolitiska praktiker, omformat den etablerade politikens och könsmaktens gränser i samband med tre olika statliga offentliga utredningar. Dessa utredningar valdes mot bakgrund av att de kunde kopplas till tre medborgerliga rättigheter som ansågs krävas för att kvinnor och män ska kunna vara fullvärdiga politiska subjekt: rätten till sin egen kropp, rätten till arbete och rätten till politiskt inflytande. En del av hennes studie utgick från att studera kvinnors organisering i samband med den statliga offentliga utredningen *Arbetstid och välfärd* (SOU 1989:53) (Thomsson 2015, 9), som behandlar förslag om en sex timmars arbetsdag. Utredningen avsåg förslaget, något

Thomsson menar var en stor anledning till att debatten om en arbetstidsförkortning kom att försvinna från dagordningen de kommande decennierna (Thomsson 2015, 10).

### 2.3 Feministisk kunskapsproduktion och dess 'marknadisering'

Då denna studie ämnar undersöka den kunskap som genusexpertis producerar är det av vikt att redogöra för tidigare forskning som belyser den betydelse det statliga utredningsväsendet haft för statlig kunskapsproduktion. Kommittéväsendet och dess statliga offentliga utredningar kan ses som en mötesplats mellan politik och forskning, där kommittéer genom olika utredningar producerar egen kunskap. Denna kunskap kan också kompletteras med annat producerat material – s.k. extern kunskapsproduktion. Experthjälp, i form av forskare och andra typer av kunniga människor, såsom representanter från civilsamhället, arbetsmarknadsparterna och statliga myndigheter, räknas in i denna externa produktion. Rådfrågandet av experter har kommit att bli vanligare än den egna statliga kunskapsproduktionen (Johansson 1992, 21-23, 226). Mot bakgrund av detta är det viktigare än någonsin att studera den kunskap som JA-delegationen åberopar i sitt slutbetänkande, då slutbetänkandet är baserat på genusexpertis, d.v.s. en s.k. extern kunskapsproduktion.

Olivius och Rönnblom (2019) studerar inflytandet av extern kunskapsproduktion genom att identifiera de subjektspositioner och det handlingsutrymme som skapas för genusexperter när jämställdhetspolicys integreras i den svenska marknadsekonomin. Denna typ av forskning är av vikt då den svenska välfärdsstaten har kommit att bli alltmer neoliberal och marknadsfokuserad, vilket gjort att policyimplementering mer och mer har kommit att utgöras av administrativa processer där privata aktörer fått större inflytande, samtidigt som det jämställdhetspolitiska fältet förflyttats allt längre bort från den politiska sfären. Statsvetarna bidrar därmed med sin forskning genom att belysa vad som händer när feministisk kunskap integreras med statliga verksamheter och styrningsprocesser. En marknadsfeminism tycks ha uppstått vilken har (1) begränsat i vilken utsträckning kritiska analyser av makt och genus kan genomföras, (2) tvingat genusexperter att framställa jämställdhet som ett 'win-win'-koncept för alla parter för att undvika konflikt, och (3) fått den jämställdhetspolitiska frågan att alltmer inbegripa rättsliga moment, vars förpliktelser myndigheter och företag måste uppfylla. Sammanlagt har integreringen av ett jämställdhetsperspektiv lett till en avpolitiserad frågan då jämställdhet alltmer kommit att röra sig om byråkrati. Jämställdhet framhävs framförallt vara

ett medel för effektivitet och vinst, där jämställdhet blivit en marknadsvara som måste säljas till kunder (Olivius och Rönnblom 2019).

Även Wottle och Blomberg (2011) belyser hur den jämställdhetspolitiska debatten har kommit att påverkas av den nyliberala vågen. De studerar den feministiska politikens utveckling mellan 1990–2010. På 1980-talet kom ekonomers inflytande att alltmer ta över inom den statliga verksamheten, vilket gjorde att akademikers expertis, däribland genusexpertis, gradvis ersattes av ett marknadsperspektiv som grundades i produktivitet och effektivitet. Idén kom först att hyllas av borgerligheten, för att sedan även successivt anammas av socialdemokratiska partier. Den politiska högern förde därför den problemrepresentation som kom att definiera jämställdhetsfrågan, och som fastställde lösningar utifrån privata och individualistiska perspektiv, vilket förändrade det feministiska landskapet till det vi ser idag. En feministisk kritik av det kapitalistiska systemet försvann då regeringspartierna var tvungna att falla i linje med den borgerliga jämställdhetspolitiken för att inte förlora förtroende, vilket lämnade vänsterfeminismen i spillror (ibid, 109-110). Idag rör sig den feministiska kampen inom det rådande manliga systemet som utgörs av individualistiska marknadslogiker, något författarna menar speglas i den svenska välfärdsdebatten där borgerligheten framhåller att välfärdsstaten blivit en 'monopoliserad kvinnofälla'. Den svenska arbetsmarknaden anses föreviga traditionella könsroller och måste därmed underkastas den fria marknaden för att kvinnor ska frigöras (ibid).

Trots att det förekommer mycket forskning om hur den feministiska kunskapsproduktionen påverkats av liberala marknadskrafter tycks det finnas lite forskning som studerar hur heltidsarbete inom den marknadsfokuserade politiken framhålls vara ett jämställdhetspolitiskt mål. Denna studie kommer att särskilja från tidigare forskning då den ämnar bidra med ny forskning som studerar den nuvarande kunskapsproduktionen av arbetstid kopplat till jämställdhet. Denna studie poängterar därutöver betydelsen av att studera den kunskap som den genus-epistemiska kulturen producerar, något genusvetenskaplig forskning i mångt och mycket har missat. Här läggs istället fokus på genusvetenskapliga forskares bidrag till statliga offentliga utredningar, då beslutsfattare tycks anse att genusexpertis krävs för att framgångsrika resultat ska nås inom jämställdhetspolitiken (Hoard 2015, 2).

## 3 Teori och teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer de teoretiska utgångspunkterna som ligger till grund för studien att presenteras, tillsammans med de teorier som kommer att appliceras på själva analysen. Genom de teoretiska utgångspunkterna hoppas jag kunna bidra med en förförståelse för vilka antaganden som denna studie vilar på. Därutöver är förhoppningen att Weeks kritiska teori, tillsammans med teorin om intersektionalitet, kan bidra med att belysa vad för typ av politik JA-delegationens slutbetänkande möjliggör och omöjliggör genom dess kunskapsproduktion.

### 3.1 Teoretiska utgångspunkter

Först ut kommer de teoretiska utgångspunkterna att redogöras för, som grundar sig i poststrukturalistiska strömningar om kunskap och makt, tillsammans med Hirdmans genussystem. Därefter kommer genusexpertis som fält att beskrivas för att ytterligare belysa varför denna studie är av vikt, samt ge en ökad förståelse för vad genusexpertis är.

#### 3.1.1 Poststrukturalism

Denna studie är av poststrukturalistisk natur, vilket betyder att den utgår från att den sociala verkligheten inte är objektivt betingad. Den sociala verkligheten konstrueras istället av människor genom olika sociala processer. Därigenom följer det att objektivt sann kunskap och mening inte existerar. Även denna kunskap är socialt konstruerade och är beroende av människors kontextuella förförståelse av världen (Bergström och Boréus 2012, 28-29). De metafysiska utgångspunkterna påverkar därigenom denna studies syn på språkets och diskursers betydelse. Diskurser produceras och reproduceras genom sociala praktiker, vilket gör att de ständigt är öppna för förändring. Språk är därutöver intersubjektivt och får materiella konsekvenser för hur människor agerar (ibid, 19-20).

En poststrukturalistisk utgångspunkt kan belysa hur legitimeringsprocesser och problemformuleringar ofta naturaliseras genom olika diskurser. Detta får konsekvenser för hur jämställdhet studeras och problematiseras. Studiet av diskurser har gjort att feministisk forskning kunnat belysa avgörande aspekter av problemrepresentationer inom den politiska sfären, samt hur kvinnor ofta positioneras som "other", vilket öppnar för möjligheten till politisk förändring (Bacchi 2005, 198, 201, 205). Denna studie utgår från att kön är socialt konstruerat och att det därmed formas i relation till andra sociala kategorier. Av relevans är därmed genus snarare än kön. Att genus är en social konstruktion implicerar att jämställdhetsfrågan är det likaså. Jämställdhet som fenomen kan därmed definieras olika

beroende på hur jämställdhetsproblematiken formuleras. Denna studie tar utifrån detta sikte på att belysa problemrepresentationer beträffande arbetstid kopplat till jämställdhet.

### 3.1.2 Genussystemet

Studien utgår från antagandet att sociala gruppers identiteter konstrueras utifrån våra uppfattningar om kön, klass och etnicitet m.m. Maktstrukturer förstås därmed som sociala hierarkier där vissa grupper systematiskt dominerar över andra grupper. *Genus* är en av de konstruktioner som formas av sociala praktiker och utgör grunden för den maktstruktur i samhället som kallas för *genussystemet* (Hirdman 1988). Genussystemet, s.k. patriarkatet, är ett nätverk av processer som skapar och upprätthåller ett system där män som grupp är överordnade kvinnor och därigenom gynnas på olika sätt i förhållande till gruppen kvinnor. Det i sin tur påverkar de sociala, politiska och ekonomiska ordningarna i samhället (ibid, 51). Genussystemet kan förstås utifrån två logiker som grundas i (1) särhållandet av kön genom dikotomin manligt och kvinnligt, och (2) det manliga som norm (ibid, 49). Det är här gruppen män som är människan och utgör det normala och allmänna. För att skapa förändring krävs ett ifrågasättande av detta maktskapande genom att dissekera och synliggöra dess logiker och praktiker, då genussystemet är den verklighetsbeskrivning som människor orienterar och förhåller sig till i den sociala världen (ibid, 52). Genussystemet reproduceras genom tre processer som tillsammans utgör det så kallade genuskontraktet: kulturell överlagring, social integration och socialisering (ibid, 53-54). *Genuskontraktet* utgör därmed en operationalisering av genussystemet (ibid). Genom *kulturell överlagring* skapas en idealtypsrelation av hur relationen mellan män och kvinnor borde se ut. Den kulturella överlagringen integreras sedan med den sociala verkligheten genom att strukturera dess institutioner, s.k. *social integration*. Hur dessa institutioner integreras får sedan konsekvenser för människors sociala verklighet där män och kvinnor blir 'lärd' hur de ska förhålla sig till kön, en s.k. *socialisering* (ibid).

### 3.1.3 Genusexpertis

Den kunskap som är av intresse i den här studien är den som produceras i det genusvetenskapliga fältet, närmare bestämt s.k. genusexpertis, även kallad den genus-epistemiska kulturen. Genusexpertis som fenomen är ett hett ämne inom den feministiska politiken (Kunz och Prügl 2019, 3) och används idag av både regeringar, organisationer, företag och NGO:s för att förbättra deras organisatoriska praktiker genom att inkorporera genusperspektiv i olika arenor och policys (ibid, 4). Åberopandet av specialiserad genuskunskap och dess framställning som expertis kom att växa fram under andra halvan av



1900-talet till följd av den feministiska rörelsen (Kunz och Prügl 2019, 4), och har idag en nyckelroll i implementeringen av jämställdhetspolitiska policys (Olivius och Rönnblom 2019, 77). Genusforskare har tilldelats allt fler tjänster, medel och inflytande i formandet av det jämställdhetspolitiska fältet och har kommit att bli den främsta problemformuleringsaktören i olika statliga offentliga utredningar som berör jämställdhet (Hirdman 2014, 106-107). Vissa feminister är dock tveksamma gentemot den professionalisering av feministisk kunskap som sker inom styrande institutioner. De är rädda att dessa genusexperter tvingas agera inom neoliberala ramar som avpolitiserar, och därmed motverkar, feministiska mål då strävan mot jämställdhet i mångt och mycket reduceras till byråkrati (Kunz och Prügl 2019, 5). Samtidigt har dessa genusexperter också banat vägen för vissa feministiska agendor, något som inte hade varit möjligt innan genusexpertisens ökade inflytande (ibid, 6). Genusexpertis är därmed behäftad med både problem och möjligheter.

Men vad är då genusexpertis? Det är en omdebatterad fråga som forskare än idag har divergerande åsikter om. Det majoriteten dock verkar vara överens om är att genuskunskap och genusexpertis bör särskiljas (Kunz och Prügl 2019, 8). Statsvetaren Season Hoard (2015) hävdar att för mycket fokus läggs på vad genusexperter åstadkommer istället för att definiera fenomenet ifråga (ibid, 2). Denna bristfällighet måste åtgärdas då genusexpertis, som ovan nämnt, ges allt större inflytande över skapandet och utvecklandet av feministiska policys. Hoard försöker därmed fastställa vad som inryms i genusexpertis som koncept (ibid, 47). En genusexpert är enligt Hoard "(1) an individual with feminist knowledge regarding the cause-and-effect relationship between policies, actions, and/or activities and gender inequalities and (2) is formally requested to provide her knowledge and services" (ibid, 12). Här är det andra kravet avgörande för att genuskunskap även ska kunna definieras som genusexpertis (ibid). Genusexpertis har en kraftfull inverkan på samhället, då dess kunskap betraktas som en auktoritär källa som stöder realpolitiska krav och policys. De har därmed möjligheten att befästa verkligheter och 'sanningar' i politiken genom diskursiva praktiker och kunskapsskapande (ibid). Genuskunskap, till skillnad från genusexpertis, uppfyller endast Hoards första krav och kan därmed existera oavsett dess påverkan på samhället (ibid).

Hoard hävdar att det är nödvändigt att besitta genuskunskap - den kausala relationen mellan policys och ojämställdhet - för att kunna betraktas som en genusexpert (Hoard 2015, 48). Därutöver måste de som besitter kunskapen formellt bli tillfrågade - av legitima politiska aktörer - att bidra med sin expertis. Definitionen av genusexpertis och den kunskap de antas

besitta kan dock komma att ändras beroende på vilka genusexperter det är som blir tillfrågade av olika organ (Hoard 2015, 48). Detta får utfall för vilken typ av kunskapsbas som genereras i olika jämställdhetsutredningar, vilket kan komma att få konsekvenser för vilken typ av politik som utövas. Då jämställdhetsutredningen som kommer att behandlas i den här uppsatsen är producerad av vad som enligt ovan definieras som genusexpertis kan den kunskap som produceras i utredningen påverka hur arbetstid och jämställdhet sammanlänkas i olika politiska forum. Denna kunskap är av vikt att studera då det inte går att bortse från att forskning kommit att få en maktposition i samhället sedan dess institutionalisering i västvärlden. Institutionaleringen av akademiker har fått extra stor påverkan på den kunskapsproduktion som sker idag (ibid, 36), framförallt gällande genusvetenskap. Jag kommer därmed studera den kunskap som genusexpertis artikulerar i JA-delegationens utredning.

Studiet av den kunskap som genusexpertis producerar är relevant då diskurser begränsar vilken typ av forskning som kan göras och vilken politik som möjliggörs och omöjliggörs. Makten att kunna skapa och använda diskursiva moment är därigenom avgörande för vem som kan tala, inom vilka arenor och med vad för typ av legitimitet (Bacchi 2009, 236-237). Det är här viktigt att poängtera att studien är intresserad av den kunskap som genusexpertis som fält frammanar. Fokus ligger därmed *inte* på genusexperter och deras aktörsroll. Denna avgränsning går i linje med studiens poststrukturalistiska utgångspunkt.

## 3.2 Teori

Under teoriavsnittet kommer Kathi Weeks politiska teori, som driver en kritisk tes gentemot arbete, att beskrivas. Weeks teori kommer att kompletteras med ett intersektionellt perspektiv för att bidra med ytterligare nivåer till analysen.

### 3.2.1 Ett kritiskt perspektiv på arbete

Det som är av intresse i denna studie är arbetstid, och genom det även arbete. Definitionen av arbete får effekter på hur diskurser berör arbetstid. I det här fallet kommer därmed både lönearbetet och det reproduktiva arbetet att studeras. Konflikten som råder mellan dem brukar ofta röra uppdelningen mellan arbete, i det här fallet lönearbetet, och fritid. En formulering som osynliggör det reproduktiva arbetets betydelse. Marx menar att fritid aldrig kan bedömas som *fri tid* så länge som lönearbetet existerar, då fritid reproducerar arbetskraften, vilket i sin tur förstärker kapitalismen. Fritid är därmed för evigt sammankopplat med reproduktionen genom

dess bytesvärde. Befrielse från arbete måste därför ske utanför det kapitalistiska systemet (Marx 2013 [1969]). Genusforskaren och statsvetaren Kathi Weeks (2011) hävdar dock att fritid är lönearbetets motsats, och att det reproduktiva arbetet (hemarbete och omsorgsarbete) ska placeras i samma kategori som lönearbetet för att fritid ska kunna frikopplas från reproduktivt arbete (ibid, 16). Weeks förespråkar en arbetstidsförkortning som medel för ett jämställt samhälle där fritid bortkopplas från all typ av arbete. Denna bortkoppling ger individer i deras roll som politiska subjekt den tid och frihet som krävs för att kunna visualisera och reflektera över hur de vill leva sina liv (ibid, 16). Fritid får därmed ett inneboende värde snarare än ett instrumentellt sådant så som Marx framhåller (ibid, 17). Tid och frihet från all typ av arbete kräver enligt Weeks en arbetstidsförkortning och en omformulering av arbetet och dess värde, samt dess etik.

## Politisk teori

Fokus i politisk teori har länge legat på fördelningsprinciper, medborgarrättigheter och mänskliga rättigheter m.m. Det finns dock ett bristande omfång av politiska teorier som behandlar arbete, trots att vi tillbringar en stor del av våra liv på jobbet. Individer utsätts och exponeras ständigt för olika maktrelationer på arbetsplatsen, något som gör det svårt att hävda att arbete endast kan betraktas som ett ekonomiskt fenomen. Politik och arbete är därmed sammanlänkande (Weeks 2011, 2-3). Bakgrunden till denna försummelse inom politisk teori bottnar mångt och mycket i dilemmat att tyda de strukturella maktrelationerna som förekommer på arbetet. Det sker ofta en semipratisering vid studiet av arbete, då fokus snarare läggs på arbetets individuella aspekter, istället för arbete som en livsstil eller ett system (ibid, 3). I och med denna avpolitisering anser Weeks att det är viktigare än någonsin att bidra med en teoretisering av arbete. Hon ämnar därmed själv skapa en politisk teori om arbete (ibid). Weeks perspektiv kommer i denna uppsats därmed att behandlas som en sådan. Weeks menar att hennes teori inte endast för en kritik gentemot arbete. Det är även en teori som behandlar frihet, då arbete än idag är en sfär som hämmar människor politisk (ibid, 23). Individer kan endast nå frihet när de själva får möjligheten att delta i formandet av de termer som avgör deras levnadsvillkor (ibid).

Trots att arbete i mångt och mycket avpolitiserats har det genom tiderna flera gånger varit ett mål för omformulering, vilket betyder att det är ett område som ännu en gång kan återpolitiseras. Weeks vill utnyttja denna chans genom att diskursivt rekonstruera vad arbete innebär och dess betydelse i våra liv (Weeks 2011, 26). Arbetstidsförkortning, så som Weeks

framför det, möjliggör frihet från förtryckande normer om sexualitet, genus och traditionella familjeroller, samt en frihet från det kapitalistiska systemet (Weeks 2011, 34).

## Utopiska krav

Weeks (2011, 37, 75) för en kritik gentemot den hegemoniska arbetslinjen som tas för givet i dagens samhälle. Hon lägger fram vad hon kallar 'utopian demands' (ung. utopiska krav), där hon kräver förkortad arbetstid för alla med fullt bibehållen lön. Kraven, menar hon, ligger i linje med en marxistisk feministisk politik (ibid, 5, 151-152). Hon påpekar att feministisk kritik, kopplat till arbete, idag är fullt fokuserad på kampen för kvinnors rätt att få jobba i samma utsträckning och på lika villkor som män. Den feministiska kampen bortser därmed från möjligheten att kämpa för att alla människor istället ska få jobba mindre (ibid, 152). Hon menar att kampen om en arbetstidsförkortning är nödvändig för att synliggöra kopplingen mellan förvärvsarbete och hemarbete, samt kopplingen mellan den nuvarande arbetslinjen och könsmaktsordningen. Argument för förkortad arbetstid ska, enligt Weeks, inte endast ses som ett reformarbete, utan även som ett ideal och en provokation som manar till att tänka utanför de ramar som den hegemoniskt könade diskursen skapat (ibid, 152-153). Författaren menar att hennes argumentation kan komma att stjälpas på diskurserna som hela arbetsetiken vilar på. En rekonstruktion av de dominerande diskurserna är nödvändig för att uppnå ett förändringsarbete som i grunden kan leda till ett mer jämställt samhälle (ibid, 152-153). Med Marx som utgångspunkt hävdar Weeks att det är av yttersta vikt att teoretisera lönearbetet, då lönearbetet är byggstenen i det kapitalistiska systemet (ibid, 6). Via lön och arbete får individen både sin status, inkomst och tillgång till välfärd (ibid). Det går inte att förminska arbete till en ekonomisk praktik. Det är både en social sedvänja och ett normerande system, där individen är summan av sitt arbete (ibid, 7-8).

Enligt den marxist-feministiska traditionen framhåller Weeks i sin teori något hon kallar utopiskt potential: möjligheten till förändring av olika fundament genom 'postwork imaginaries' (Weeks 2011, 29). Genom sitt resonemang kringgår hon en fallgrop som många socialistiska feminister hamnar i då de tror sig veta framtiden i minsta detalj. När en konkret framtidsbild målas upp sätts diskursivt snäva ramar för både arbete och jämställdhet, något som Weeks vill undvika. 'Postwork imaginaries' ger möjligheten att få uppleva glimtar av framtiden, utan att hamna i dess fälla (ibid). 'Postwork imaginaries', som kopplar kortare arbetstid till jämställdhet, måste fungera som en typ av manifest. Realpolitiska krav utan utopiska ideal gör att de patriarkala strukturerna förblir dominanta, då kraven verkar inom

samma diskursiva ramverk som tidigare. Och ett utopiskt ideal utan reformarbete leder inte till reella förändringar (Weeks 2011, 154). Det krävs därför en viss typ av försiktighet kring hur förslag om arbetstid samt synen på arbete formuleras, eftersom diskurserna är avgörande för vad för typ av jämställdhetsarbete som möjliggörs och omöjliggörs (ibid, 155). Feminister – och genusexperter - måste föra diskurser som ifrågasätter vad arbete är och dess värde i människors liv. Det är detta som en arbetstidsförkortning gör genom att formuleras som ett 'utopian demand'.

### Feministisk kritik av arbete

Den så kallade arbetsetiken tenderar att framhållas som både en ekonomisk nödvändighet, ett socialt ansvar och en moralpraktik (Weeks 2011, 10). Att kritisera denna etik handlar dock inte om att frånta arbete hela dess värde. Det handlar snarare om att ändra innebörden av värdet ifråga, och påminna människor om att deras driv och vilja att arbeta livnär det kapitalistiska systemet (ibid, 12). Feminister är dock inte oskyldiga här, då även de tenderar att reproducera arbetslinjen. Ett sätt som de reproducerar den dominerande diskursen om arbetslinjen är genom att framhäva kvinnors rätt till lika arbetsvillkor som män, och därigenom acceptera och förminska värdet av det obetalda hemarbetet. Ett annat sätt har varit att omvärdera det obetalda hushållsarbetet genom att koppla det till förvärvsarbete. Båda sätt förstärker dock förvärvsarbetets värde, vilket i sin tur befäster arbetsetiken. För att kunna omvärdera arbetets värde och dess etik måste en arbetskritisk linje föras istället. Feminister borde därigenom våga kämpa för rätten till mindre arbete (ibid, 12-13, 25).

Weeks bortser inte från de framsteg som feminister gjort i att utmana könsstrukturer och sexuella hierarkier genom att anamma diskurser som går i linje med arbetsetiken. Hon anser dock att feminister genom sin kamp för ökad inkludering samtidigt expanderar arbetslinjen till nya grupper och områden, vilket befäster diskurser om arbetslinjen och dess makt över samhället (Weeks 2011, 68). Att hävda sitt värde som medborgare genom att legitimera arbetsetiken begränsar de krav individer kan ställa som medborgare, och undgår att utmana grunderna för det sociala genuskontraktet (ibid, 68-69).

### Avgränsningar och förtydliganden

Det är centralt att ta fasta på att Weeks i grunden är feministisk marxist, och därigenom strukturalist. Det som är av vikt att studera enligt strukturalister är strukturer och system snarare än diskurser, sanningspåståenden och subjekt. Weeks teori, och diskursanalys, betraktar och

studerar därmed världen på två olika sätt. Weeks svävar dock ibland iväg i sin teori mot mer poststrukturalistiska utgångspunkter. Hon poängterar att de föreslagna realpolitiska kraven om förkortad arbetstid även är kritiska perspektiv gentemot arbetsetiken, då de har kraften att förändra de dominanta diskurserna som berör arbetslinjen (Weeks 2011, 153). Hon betonar att diskurser som berör en eventuell arbetsförkortning inte kan ta vilken form som helst, då de kan befästa nuvarande diskurser om arbete, familj och kön (ibid, 154-155). Feministiska krav på förkortad arbetstid borde ha en bred politisk agenda som ifrågasätter vad som menas med arbete, och som tillför ett feministiskt kritiskt perspektiv på vad arbete har för värden. Detta då formulerandet av kraven sätter den diskursiva politiska agendan: "... I want to take into account the ways in which it could provide a vocabulary and conceptual framework for new ways of thinking about the nature, value, and meaning of work relative to other practices" (ibid, 155). Det är denna diskursiva formulering av teorin som den här studien tar fasta på. Det som kommer att studeras är alltså den politik som (utifrån Weeks teori) formas genom olika diskurser. Studien bedöms därmed inte få minskad trovärdighet till följd av att den använder en strukturalistisk teori, då det är de poststrukturalistiska elementen i teorin som studien kommer att utgå från i analysen. Weeks frågar alltså vilka typer av politiska diskurser det är som krävs för att individer ska kunna föreställa sig nya sätt att leva. Genom nya levnadsvillkor omformuleras vad för typ av institution som familjen utgör och vad som menas med jämställdhet (ibid, 35). I och med att studien är av poststrukturalistisk natur kommer Weeks teori inte att användas som en måttstock för hur vi ska handla. Det handlar snarare om att belysa alternativa diskursiva synsätt och vad som möjliggörs och omöjliggörs.

En potentiell problematik med Weeks teori är att den är utformad efter en amerikansk kontext (Weeks 2011, 1). Sverige och USA skiljer sig åt både när det kommer till rådande arbetsetik samt i hur respektive välfärdsstat är beskaffad. Weeks hävdar dock att hennes kritik bör behandlas som en politisk teori och den bedöms därmed även kunna appliceras på andra kontexter än den amerikanska. Detta då teorin för en diskursiv kritik gentemot hur arbete och arbetstid värderas utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Denna studie ämnar ha en bred definitionsnärlig utgångspunkt. Vad för typ av arbete som diskursivt kommer att studeras är därmed både lönearbete och reproduktivt arbete. Studien kommer inte att gå in med någon slags förförståelse för vad som menas med jämställdhet, då det till viss del kommer att utrönas i analysen. Ha även i beaktande att Weeks teori inte främst kommer att användas utifrån hennes syn på arbetstidsförkortning. Den används främst som ett

analytiskt verktyg i strävan om att synliggöra JA-delegationens syn på arbete, och arbetstid, kopplat till jämställdhet, då det är det studien ämnar undersöka. Hennes syn på arbetstidsförkortning kommer dock också till viss del att appliceras då det är en stor del av teorin ifråga. En svaghet med Weeks teori är att den endast stundtals inkorporerar ett intersektionellt perspektiv. Weeks menar att den nuvarande arbetslinjen inkluderar och exkluderar olika subjekt med basis på kön, klass och etnicitet m.m. (Weeks 2011, 61). Men då Weeks teori i mångt och mycket är strukturalistisk tenderar den att ibland utgå från kvinnor som en homogen grupp, vilket inte är fallet. Även Hirdmans genussystem faller på den punkten. Weeks teori kommer därmed att kompletteras med ett intersektionellt perspektiv för att ytterligare kunna analysera vilka subjekt som gynnas och missgynnas utifrån de rådande diskurserna.

### 3.2.2 Intersektionalitet

Medborgarrättsaktivisten Kimberlé Crenshaw, som är en ledande forskare inom svart feministisk juridisk teori, var den första att illustrera problematiken med att olika diskrimineringsgrunder hanteras som separata problem. Hon belyste detta genom att kombinera svarta kvinnors upplevelser av diskriminering utifrån både kön och etnicitet (Crenshaw 1989). Genom att endast studera hur svarta kvinnor diskrimineras utifrån kön, eller etnicitet, osynliggörs det dubbla förtryck som sker när man är både kvinna och svart. Intersektionalitet illustrerar därmed förtryck som individer får utstå när de tillhör flera missgynnade grupper samtidigt. Crenshaw belyser problematiken med att feminister pratar om kvinnor som en homogen grupp som underordnas män. Att kategorisera kvinnor som en homogen grupp osynliggör andra diskrimineringsgrunder och att kvinnor underordnas andra kvinnor utifrån klass, sexualitet, etnicitet och utbildning m.m. Social ojämlikhet måste därmed förstås utifrån flera interagerande maktdimensioner (ibid). Genom att studien utgår från ett intersektionalistiskt perspektiv kommer olika subjekts positioneringar i samhället kunna förstås utifrån mer än endast deras könstillhörighet.

## 4 Metod

Under metodavsnittet kommer först diskursanalys som övergripande metod att redogöras för, tillsammans med dess implikationer för studiet av makt. Sedan kommer Bacchi's analysmetod *What's the problem represented to be?* (WPR) att beskrivas och en operationalisering av analysverktyget att skildras. Avslutningsvis kommer studiens tillförlitlighet att diskuteras.

## 4.1 Diskursanalys

Studien som genomförs är en kvalitativ diskursanalytisk fallstudie, då den djupgående och textnära studerar hur arbetstid och jämställdhet kopplas samman diskursivt i JA-delegationens slutbetänkande (Denscombe 2018, 23-25). Kvalitativ konstruktivistisk forskning utgår från att människors sociala realiteter inte går att förstås utan den kontext som verklighetsbeskrivningen befinner sig i, då de inte kan isoleras från varandra (ibid). Detta kräver en induktiv forskningsdesign i form av en cirkulär process som hela tiden går fram och tillbaka mellan forskningsfrågor, datainsamling och analys för att kontinuerligt revidera studien (ibid).

En kvalitativ metod som diskursanalys är passande för studier som ämnar komma åt nyanser, normer och värderingar (Ahrne och Svensson 2015, 12), vilket denna uppsats ämnar göra då syftet är att studera hur arbetstid behandlas i anknytning till jämställdhet. Genom att använda diskursanalys tar studien avstånd från att det endast existerar en verklighet och att den skulle vara objektiv (ibid, 407-408). Diskursanalys används för att dekonstruera det som framhålls vara en objektiv verklighet och studerar diskursers implicita betydelser. Diskursanalys skiljer sig därmed från andra kvalitativa metoder på det sätt att metoden inte endast tittar på konkreta belägg för vad som finns i texter och bilder, utan även på vad som saknas och förblir osagt (ibid).

Det förekommer flera olika inriktningar inom diskursanalys. Bacchis inriktning bygger vidare på Foucaults idétraditioner, som studerar styrande sociala praktiker, innehållandes diskursiva sanningspåståenden som legitimeras via dess problemformuleringar (Bacchi 2012, 3-4). WPR poängterar att all typ av diskurs är en form av kunskap. Fokus i Bacchis analysmetod ligger på hur diskursiva problemrepresentationer formar politiska praktiker. Detta fordrar även att alla policys och policyförslag är preskriberande, till skillnad från endast vissa, så som Foucault hävdar (ibid). WPR har därmed ett bredare anspråk då metoden inte endast fokuserar på diskursens genealogi, d.v.s. kritiska punkter där diskurserna förändras. Målet är snarare att öppna det diskursiva rummet för att kunna föra en debatt kring de sociala ramar som diskurserna tillåter människor att agera inom (ibid, 5). Även Foucault ifrågasätter de diskursiva 'sanningarna' som cirkulerar i samhället, men betraktar problemformuleringar snarare som ett deskriptivt sätt att tänka på. WPR, å andra sidan, hävdar att problemformuleringar är en typ av ideologisk manipulation, även om inte alltid en medveten sådan (ibid, 1).



Vissa forskare oroar sig över att relativism kan uppstå till följd av diskursanalys, då det kan te sig som att ingen verklighet existerar utanför den diskursiva. Bacchi, precis som andra diskursanalytiker, hävdar dock att problemrepresentation inte lämnar en fångad i språkets värld, då vårt diskursiva språkbruk har materiella effekter i form av handlingar och interventioner (Bacchi 1999, 38-39). Denna studie kommer därmed att utgå från att diskurser kan få materiella konsekvenser.

#### 4.1.1 Makt

Diskursanalys tillhör de poststrukturalistiska strömningarna inom konstruktivismen och anser att det är *språket* genom dess diskurser som skapar den sociala verkligheten och den kunskap som människor besitter (Bergström och Boréus 2012, 8-9). Diskursanalys blir därigenom ett viktigt medel för att studera *makt* och dess dimensioner då makt antas bygga på kommunikation, vilket gör att språket blir en viktig källa för maktutövande (ibid, 19-20). Texter antas kunna både spegla, reproducera och ifrågasätta makt (ibid). Politik kan därmed inte förstås som ett isolerat fenomen, utan är något som produceras och ständigt ändras av olika språkbruk, bl.a. genom det språkbruk som återfinns i olika texter (ibid, 381). Med ett sådant maktperspektiv är det samhällsvetenskapligt intressant att undersöka de diskurser kring arbetstid kopplat till jämställdhet som återfinns i JA-delegationens slutbetänkande. Centralt inom diskursanalys är att makt handlar om kampen för att få en viss kunskap etablerad som den "sanna", för att sålunda kunna få makt över vilka typer av handlingar och praktiker som förordas (ibid, 379, 381). Språkliga politiska praktiker får därför olika utslag för olika grupper i samhället beroende på vilka hegemoniska diskurser som råder (ibid). Eftersom diskurser är skiftande är makt dock ständigt föränderlig. Den sociala världen och dess politik är rörlig, och människors identiteter och sammanhang kommer aldrig att sluta omformuleras (ibid). Diskursanalys kan därmed även användas för att skapa politisk förändring genom att ifrågasätta olika diskurser (ibid, 400), vilket denna studie hoppas bidra med.

## 4.2 What is the problem represented to be?

Metoden som kommer att användas i den här studien är Carol Lee Bacchis diskursanalys *what's the problem represented to be?* Detta är ett bra analysverktyg att använda sig av för att besvara studiens forskningsfrågor, då olika problemrepresentationer påverkar sättet vi betraktar ett problem på och vad vi tror att potentiella lösningar kan vara (Bacchi 1999, 1). Bacchi utgår från att vi lever i ett samhälle som genomsyras av politik, där lagar och regler påverkar hur vi agerar.

Här är det inte lagarna i sig själva som är styrande. Det är den 'kunskap' som infinner sig i dessa regleringar som kontrollerar hur människor agerar, samt reglerar vilka typer av medborgare vi bör vara (Bacchi och Goodwin 2016, 5). Bacchi anser att policys aktivt producerar manliga och kvinnliga kategorier, som i sin tur är avgörande för mäns och kvinnors subjektspositioner. Politik är därmed könat, och viktigt att studera för att individer ska kunna bli likvärdiga politiska subjekt (ibid, 29-20). Bacchi menar att alla policys innehåller antaganden om vad problemet ifråga är som ska lösas, policyns så kallade 'representation'. Dessa representationer antas självklara, vilket osynliggör och försvårar ett eventuellt ifrågasättande av hur ett problem presenteras, något som även får materiella konsekvenser (Bacchi 1999, 1-2). Bacchis analysfrågor är därmed relevanta att använda i denna studie då de kan kringgå den befästa kunskapsdiskurs som uppstår när uttalanden görs med åberopande av genusexpertis (ibid, 12-13).

Bacchi har utformat sina analysfrågor utifrån de svar hon anser att forskare bör vara intresserade av att få fram när de använder sig av diskursanalys. Målet är att förstå materialet bättre än författarna själva (Bacchi 2012, 21-22). Bacchi betraktar sin analysmetod som en politisk strategi, då målet är att förstå hur olika policys begränsar och ramar in ett problem, och därigenom det potentiella utrymmet att föra en normativ debatt. Denna inramning sker genom att policyn ifråga framställs som den bästa lösningen till problemet som representeras (Bacchi 2009, 20). Det är själva problematiseringarna som styr folks handlanden och inte policyn i sig (ibid, 30-31). Bacchi vill skapa hjälpmedel som möjliggör att människor kan frigöras från de diskursiva ramar som begränsar ens sociala verklighet (ibid, 29). Statsvetenskapliga forskare av positivistiskt ursprung innehar inte denna kritiska inställning och deltar därigenom i denna begränsande process, då de framhåller - i enlighet med deras verklighetsbild - att vissa problem är olösbara (ibid, 29). Analytikerna är därmed en aktiv del av den värdekonflikt som uppstår när det kommer till problemrepresentationer (ibid, 31). Bacchis metod belyser även paradoxen i att hävda att problemlösningen i ett policyförslag är separat från problemformuleringen ifråga (ibid, 21). Metoden fokuserar därmed inte på hur policyförslag bättre kan utformas, utan endast på vilka antaganden som ligger bakom problemformuleringarna (ibid). Implicita effekter av metoden är att den leder till förslag på hur policyn bör undvika de antaganden som ligger till grund för den nuvarande problemrepresentationen.

Bacchi poängterar vikten av att undersöka vilka typer av problemrepresentationer som dominerar och varför. Dock kräver det att analysen utgår från teorier om makt, vilket Bacchis

metod inte gör, även om den gör antaganden om de nivåer av makt som genomsyrar samhället (Bacchi 2009). Studien kompletteras därmed med avsnitt om könsmaktsordning och intersektionalitet, samt ett kritiskt perspektiv på arbete, för att ge en ökad förståelse kring varför vissa problemrepresentationer innehar en dominerande position. Studien bygger även på teoretiska utgångspunkter om genusexpertis, vilket också denna inkorporerar antaganden om makt. I det här fallet det ökande inflytande som den genus-epistemiska kulturen fått över den statliga utredningsdiskursen. Med diskursanalys kan hegemonisk och cementerad kunskap ifrågasättas (ibid, 40). Detta är extra relevant när det kommer till uttalanden som görs i referens till den genusexpertis som förblir obestridlig. Diskursanalys belyser inte endast makten av diskursen, d.v.s. skillnaden mellan vad subjekt kan säga och socialt tillåts säga, utan också makten att skapa diskurs (ibid, 41), vilket experter obestridligt tillåts göra. Ha dock i åtanke att diskursanalys inte är aktörorienterat, d.v.s. ingen aktör kan avsiktligt skapa och rekonstruera diskurser. Olika aktörer har dock olika typer av makt när det gäller att forma diskursen (ibid, 41), vilket gör att kulturen om genusexpertis är viktig att belysa.

### 4.3 Studiens trovärdighet

En potentiell problematik med diskursanalys är att det är svårt att verifiera dess analyser och resultat. Då vår sociala verklighet inte kan separeras från den kontext vi befinner oss i kan det inte heller hävdas att forskaren tillför en roll av objektivitet. Forskaren konstruerar nämligen data utifrån sin egen sociala verklighet och studien kan därmed komma att påverkas av de kunskapsbaserade tolkningarna som forskaren gör. Det går dock att sträva mot ökad trovärdighet i studien genom att inkorporera vissa åtgärder (Denscombe 2018, 420). För att visa på hur resultaten överensstämmer med data, samt att materialvalet är väl balanserat gentemot de frågeställningar som studien ämnar besvara, kommer jag ingående att fördjupa mig i materialet och granska det i detalj innan själva analysen genomförs. Detta är en viktig utgångspunkt i en diskursanalys för att forskaren ska kunna ha grund för sina bedömningar. I ett nästa skede kommer textmaterialet att behandlas flera gånger utifrån de olika analysfrågorna för att olika diskurser ska kunna kategoriseras efter att de har identifierats.

En annan viktig utgångspunkt för ökad trovärdighet är att liknande resultat ska kunna härledas flera gånger om och av olika forskare. Studien måste därigenom ha en hög läsförståelse och en logisk struktur som går att följa (Bryman 2011, s. 49). Analysdelen kommer därför att till stor del utgå ifrån olika teman som identifieras i materialet, istället för att innefatta en kronologisk

ordning av materialet. Detta för att belysa olika återkommande diskurser. Jag kommer att sträva efter ökad transparens genom att ta till ett reflexivt förhållningssätt vid genomförandet av diskursanalysen där läsaren kan följa med i mina tankegångar (Ahrne och Svensson 2015, 409, 421, 425). Tolkningarna av materialet samt efterföljande analys kommer utifrån det att motiveras med hjälp av bifogade citat för att argumentationen ska betraktas som grundad (Denscombe 2018, 407-408).

En annan eventuell problematik är att det kan vara svårt att få fram resultat som går att generalisera, då diskursanalys är djupt kontextbaserad (Denscombe 2018, 51). Denna studie har dock inte som mål att frambringa resultat som kan generaliseras på en empirisk nivå inom andra kontexter. Studien hoppas snarare på att öppna för ett nytt forskningsfält som andra forskare i framtiden kan bygga vidare på. Det handlar om att kunna göra analytiska generaliseringar av andra kontexter istället för empiriska generaliseringar. Detta genom att frambringa ett bredare kritiskt perspektiv på cementerandet av heltidsarbete som ett ekonomiskt mål för jämställdhet.

#### 4.4 Analysschema

Bacchi utgår ifrån en rad analysfrågor som verktyg för att belysa problemrepresentationer i en policyrelevant text (Bacchi 1999, 12-13). Analysfrågorna sammanfattas enligt nedan:

##### **Vad är problemet representerat som?**

1. Vad är problemet representerat som i materialet?
2. Vilka antaganden ligger till grund för problemrepresentationerna?
3. Hur har dessa representationer av "problemet" uppstått?
4. Vad lämnas oproblematiserat i problemrepresentationerna? Vilka är tystnaderna? Kan problemen konceptualiseras annorlunda?
5. Vilka effekter (diskursiva, subjektsskapande, levda) produceras av dessa representationer av "problemet"?
6. Hur och var har representationerna av "problemet" producerats, reproducerats och försvarats?

Frågorna tjänar olika syften i analysen. Bacchi menar därutöver att frågorna är öppna för modifiering, baserat på vad studien har för syfte och frågeställningar (Bacchi 2009, 101, 108). Denna studie ämnar använda sig av fråga 1-2 samt 4-5 för att besvara forskningsfrågorna. Detta

då fråga 1 och 2 behövs besvaras för att se vilka antaganden som görs inom diskurserna, och fråga 4 och 5 berör vad för typ av politik som möjliggörs och omöjliggörs genom dessa diskurser. Fråga 3 berör problemrepresentationers genealogi, d.v.s. kartläggandet av olika praktiker som producerat en specifik problemrepresentation, något denna studie inte ämnar undersöka. Fråga 6 bygger vidare på fråga 3 och studerar de praktiker som producerar och naturaliserar vissa problemrepresentationer (Bacchi 2009, 19), vilket denna studie inte heller ämnar besvara. Det kan tyckas bristfälligt att inte använda sig av samtliga analysfrågor för att få en helhetsbild. Bacchi poängterar dock att det som är av vikt är att frågorna fungerar som en typ av analytiskt ramverk, det är därmed inte nödvändigt att alla frågor besvaras i analysen, utan endast de som bedöms vara av relevans för studiens syfte (ibid, 108). Fråga 3 och 6 kommer därmed inte att besvaras.

### **Fråga 1: Vad är problemet representerat som i materialet?**

Fråga 1 används för att identifiera en startpunkt för analysen genom att identifiera problemformuleringar som annars hade betraktats som naturliga och självklara. För att kunna identifiera problemrepresentationer måste forskaren jobba baklänges i analysprocessen. Ett första steg är därmed att identifiera det som framhålls vara explicita förslag på åtgärder och lösningar, för att sedan kunna identifiera de implicita problemformuleringarna. Viktigt att ha i åtanke är att materialet kan innehålla mer än en problemformulering, där vissa kan vara mer dominerande än andra (Bacchi och Goodwin 2016, 20-21). För att utröna vilka dessa är uppmuntrar Bacchi till att studera vilka förslag som getts mest utrymme samt tilldelats flest resurser (Bacchi 2009, 4)

### **Fråga 2: Vilka antaganden ligger till grund för problemrepresentationerna?**

Fråga 2 ställs med flera syften i åtanke. För det första bör det identifieras vilka underliggande antaganden som ligger till grund för den urskilda problemformuleringen. Därutöver vill man identifiera vilka sociala konstruktioner, s.k. diskursiva praktiker, som ligger till grund för problemformuleringen. Urskiljandet av sociala konstruktioner sker genom att identifiera olika konceptuella logiker i texterna. Konceptuella logiker handlar om de premisser som behövs för att en problemrepresentation ska utgöra ett logiskt sammanhang (Bacchi 2009, 5). Dessa konceptuella logiker består av binärer, nyckelkoncept samt kategorier (ibid, 7). *Binärer* utgör dikotomier med två uteslutande kategorier, d.v.s. A/icke-A, som innehar en hierarki där en grupp är privilegierad (ibid). *Nyckelkoncept* är abstrakta beteckningar vars definitioner är

relativt öppna, vilket leder till att dess innehåll är omstritt, så som demokrati, frihet etc. (Bacchi 2009, 8). *Kategorier* utgör hur olika objekt m.m. fördelas in i kategorier, där subjektscategorier är de mest prominenta. Subjektscategorier består av subjekt som fördelas in i olika grupper, vilket influerar hur policys utformas och hur människor identifierar sig själva och andra (ibid, 9). Den här studien kommer ta de konceptuella logikerna till hjälp för att identifiera sociala konstruktioner i texten. Jag kommer dock inte explicit skriva ut olika nyckelkoncept, kategorier och binärer i analysen. De konceptuella logikerna ses här endast som ett hjälpmedel för att identifiera olika antaganden.

**Fråga 4: Vad lämnas oproblematiserat i problemrepresentationerna? Vilka är tystnaderna? Kan problemen konceptualiseras annorlunda?**

Fråga 4 ämnar uppmuntra till kritiskt tänkande och alternativa tankesätt. Genom att belysa *tystnader* i texter och element som förblir obestridda kan problemformuleringar destabiliseras, vilket tillåter föreställandet av andra typer av verkligheter. Svaren som identifieras i fråga 2 bygger upp en grund för att fråga 4 ska kunna besvaras (Bacchi och Goodwin 2016, 22-23). Detta då de konceptuella logiker som identifieras förenklar olika problemformuleringar och åskådliggör antaganden som problemrepresentationen vilar på, vilket möjliggör ett synliggörande av vad som lämnas oproblematiserat (Bacchi 2009, 13).

**Fråga 5: Vilka effekter (diskursiva, subjektsskapande, levda) produceras av dessa representationer av "problemet"?**

Fråga 5 gör det möjligt att belysa effekter som uppstått till följd av problemformuleringarna. Det vill säga effekterna av problemrepresentationens tidigare identifierade *begreppsliga logiker* och *tystnader*. Dessa effekter kan delas in i tre kategorier; diskursiva, subjektsskapande och levda effekter. Trots att effekter analyseras separat är det viktigt att ha i åtanke att dessa samverkar (Bacchi och Goodwin 2016, 23). *Diskursiva effekter* utgör de diskursiva ramarna som sätts för ett visst tänkande och reflekterande av olika problemrepresentationer. *Subjektsskapande effekter* visar hur olika subjekt diskursivt blir en del av problemrepresentationen och hur de därigenom blir influerade av detta identitetsskapande. Här handlar det även om att identifiera vilka subjekt som beskylls som ansvariga för problemet ifråga (Bacchi 2009, 17). *Levda effekter* visar på hur diskursiva- och subjektsskapande effekter får utfall för människors materiella liv, d.v.s. hur deras handlingsmönster formas (Bacchi och Goodwin 2016, 23). Fråga 5 ämnar därmed sammankoppla problemrepresentationerna ifråga med deras politiska påverkan.

## 5 Empiriskt material

Kunskap består av både diskursiva föreställningsvärldar samt människans subjektiva bilder av verkligheten. Genom en viss typ av kunskapsproduktion kan därmed politiska reformer både underbyggas eller avslås. En befolkning kan därmed kontrolleras och hanteras genom olika typer av kunskapsproduktion. Det är därför av intresse för politiska aktörer att producera kunskap som ett verktyg för att få makt och inflytande i samhället. Bacchi menar att problemformuleringar som staten gör ligger till grund för den kunskap som produceras. Dessa problemformuleringar är dock i sin tur även de baserade på formuleringar av idéer och föreställningar (Boréus 2015, 184-185). Det är denna kunskapsproduktion som den här studien vill komma åt i JA-delegationens slutbetänkande. Statliga offentliga utredningar utgör det underlag som politiska beslut ofta baseras på. Det går att hävda att det är en kunskapsproduktion som är och förblir obestridd, då statliga offentliga utredningar framhålls utgöra en form av expertis. Utredningar kan betraktas som nyckeldokument, då de tillsätts för att utgöra ett underlag för framtida beslut, vilket ofta även inkluderar att lämna rekommendationer till beslutsfattare. Det är med andra ord här som Bacchis problemrepresentation initieras. Kärnan i studien är att påvisa att även genusvetenskapliga expertisuttalanden är baserade på vissa diskurser. Den här uppsatsen vill därmed studera den kunskap som genusexpertis artikulerar. Jag har gjort ett strategiskt målinriktat urval då jag medvetet valt ut det material som bedöms vara mest relevant för att besvara studiens frågeställningar. JA-delegationens slutbetänkande *Hela lönen, hela tiden – Utmaningar för ett jämställt arbetsliv* (SOU 2015:50) bildar ett bra underlag för att kunna undersöka vilka diskurser som existerar inom den genus-epistemiska kulturen, då slutbetänkandet summerar de forskningsrapporter som är skrivna av forskare med ett genusperspektiv, eller som på ett eller annat sätt belyser kön i sina analyser.

Enligt WPR kan alla typer av policytexter utgöra ett empiriskt material då diskurser och den 'kunskap' som skapas genomsyrar hela statsapparaten. Policytexter kan därmed även inkludera statliga utredningar och rapporter (Bacchi och Goodwin 2016, 18). I vanliga fall leder utredningar fram till en remissrunda och en proposition med lagförslag. I detta fall har jag inte kunnat hitta att utredningen har skickats ut på remiss eller lett till någon proposition. Av detta kan jag dra slutsatsen att regeringen inte har valt att gå vidare med de förslag som utredningen lämnade. Utredningar som är tänkta att ligga till grund för evidensbaserade policys är dock viktiga att studera, oavsett om de leder till realpolitiska krav eller ej. Kommittéer utgör en del av den statliga utredningsverksamhet och är provisoriska myndigheter vars syfte är att genera

kunskap. Statliga utredningar producerar ett ”auktoritativt vetande” och gör därigenom anspråk på att vara legitima och att vara sanna (Spross 2016). Kunskapsproduktionen som uppstår i statliga utredningar ämnar framstå som objektiv och neutral för att kunna ålägga staten vad den har för ansvar. Genom detta fordrar utredningarna officiell kunskap (Amnå 2010, 553-554). Av intresse är här alltså kunskapsproduktionen som ligger till grund för statsmaktens avgöranden, oavsett om denna kunskapsproduktion lett till reformarbete eller inte.

Denna studie ämnar därmed använda sig av JA-delegationens slutbetänkande som vilar på en serie forskarrapporter. Delegationen fick i uppgift av staten att sammanställa kunskap kring både män och kvinnors begränsningar och förutsättningar i arbetslivet, samt vad som ligger till grund för de skillnader som uppstått. Delegationen fick därutöver i uppgift att lämna förslag på insatser som främjar jämställdhet och minskar dessa skillnader (Regeringskansliet 2015). Bakgrunden till delegationen var att det trots omfattande insatser inom jämställdhetspolitiken fortfarande upplevdes existera jämställdhetsbrister på flera områden inom arbetslivet. Därutöver ansågs det att den tidigare kunskap som samlats in vid ett flertal tillfällen genom utredningar och forskning var väldigt omfattande och svår att överblicka. Kunskapen var därmed svår att delge till de som faktiskt jobbar med jämställdhetsfrågor. Utifrån dessa premisser ville regeringen *ha all kunskap samlad på ett ställe* (Dir. 2011:80, 3). Slutbetänkandet bedöms därigenom utgöra en samlad kunskapsbas för beslutsfattare där olika aspekter av jämställdhet i arbetslivet behandlas. Slutbetänkandet är därmed av relevans att studera trots att den inte ledde till någon remiss, då det utgör det primära kunskapsunderlaget för politiska beslutsfattare beträffande jämställdhet i arbetslivet.

Delegationen gavs i uppdrag att utgå från den svenska arbetsmarknadsmodellen där de enskilda parterna ansvarar för själva lönebildningen. Därutöver hade den som övergripande mål att redovisa livsinkomster och hur individuella val vid vissa tillfällen i livet fått livslånga konsekvenser (Dir. 2011:80). Specifika mål som delegationen hade fått i uppgift var att:

- “Analysera vad regeringen och arbetsmarknadsparterna kan bidra med inom ramen för den svenska arbetsmarknadsmodellen för att nå jämställdhet i arbetslivet.
- Samla in och analysera goda exempel, såväl nationella som internationella, på jämställdhet i arbetslivet.
- Särskilt uppmärksamma och lämna förslag på hur kvinnors arbetskraftsdeltagande kan öka.



- Lämna förslag på insatser som kan främja jämställdhet i arbetslivet och minska lönegapet mellan kvinnor och män” (Dir. 2011:80, 4).

Allt detta skulle ske inom ramarna för de övergripande delmålen för svensk jämställdhetspolitik, vilka är: (1) en jämn fördelning av makt och inflytande, (2) ekonomisk jämställdhet, (3) jämn fördelning av det obetalda hem- och hushållsarbetet samt (4) att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (Dir. 2011:80, 1-2). Delegationens arbete resulterade i sex forskningsrapporter som behandlade olika delar av arbetslivet och som sammanfattades i ett slutbetänkande. De viktigaste slutsatserna som drogs var att det finns ett rikligt omfång av information om jämställdhet, samt att det finns flera exempel på hur regeringen kan gå tillväga för att åstadkomma ökad jämställdhet i arbetslivet. Det som saknades var snarare samordning, styrning och kontinuitet, både på ett politiskt plan och beträffande initiativ från andra aktörer och organisationer (Regeringskansliet 2015). Slutbetänkandet menar att det ytterst finns två områden som är av vikt för ökad jämställdhet i arbetslivet: tiden som man spenderar på arbetet och ersättningen för arbetet (ibid). JA-delegationens slutbetänkande bedöms utifrån ovanstående redogörelse vara rikt på utlåtanden om hur arbetstid behandlas som en del av det jämställdhetspolitiska delmålet om ekonomisk jämställdhet.

Slutbetänkandet anses vara relevant att studera då det är där som forskning och politik möts. Den kunskap som artikuleras i de olika forskningsrapporterna ligger till grund för slutbetänkandet. Och det är policyförslagen som läggs fram i slutbetänkandet som politiker tar ställning till. Några av de forskningsrapporter som behandlas i slutbetänkandet är *Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser* (SOU 2014:28), som tar upp hur obetalt och betalt arbete påverkar varandra. Samt *Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet* (SOU 2014:30), som behandlar olika aspekter av könssegregering på arbetsmarknaden, med avseende på yrke och arbetstid. Slutbetänkandet bedöms därmed ge en helhetsbild av de diskurser som behandlar arbetstid kopplat till jämställdhet.

Slutbetänkandet gör tidigt klart att en eventuell arbetstidsförkortning som medel för ökad jämställdhet inte kommer att övervägas, med motiveringen att det inte anses vara möjligt inom ramarna för den nuvarande svenska arbetsmarknadsmodellen. Att ”föreslå *arbetstidsförkortningar* har ... inte bedömts ligga inom ramen för föreliggande utredning, även om debatten har kommit och gått i media under utredningstiden” (SOU 2015:50, 157). Därutöver opererar utredningen inom begränsade ramar. JA-delegationen tillåts endast göra

utlåtanden inom ramen för den nuvarande arbetsmarknadsmodellen, där det är parterna som sätter lönebildningen (SOU 2015:50, 46). Dessutom måste den lämna förslag på hur kvinnors arbetskraftsdeltagande kan öka (ibid). Delegationen ska därutöver endast lämna förslag som rimligen kan genomföras (ibid, 46-47). Den kunskapsproduktion som slutbetänkandet kan förmås att framställa skulle därmed kunna bli begränsad. Trots begränsningarna ovan, och trots att en arbetstidsförkortning inte explicit behandlas inom ramen för utredningen, är det ändå av relevans att studera hur arbetstid behandlas som en del av det jämställdhetspolitiska delmålet om ekonomisk jämställdhet. Studien kommer därmed att studera de diskurser som återfinns i utredningen och som berör arbetstid. De policyförslag som behandlas i utredningen är bl.a. en tredelad föräldrapenning och en ändring av föräldraledighetslagen, där varje förälder ges rätten att reducera sin ordinarie arbetstid med max en åttondel när barnen är små (ibid, 17).

## 6 Analys

Analysen i detta kapitel är strukturerad efter de utvalda analysfrågorna i Bacchis forskningsverktyg, och har som syfte att synliggöra den kunskap rörande arbetstid kopplat till jämställdhet som JA-delegationen har producerat i sitt slutbetänkande. Syftet kommer att besvaras med hjälp av Weeks teori om ett kritiskt perspektiv på arbete och ämnar ge svar på forskningsfrågorna: *Vilken kunskap om arbetstid (kopplat till jämställdhet) artikuleras i JA-delegationens utredning om jämställdhet i arbetslivet?* och *Vilken politik möjliggörs och omöjliggörs genom JA-delegationens produktion av kunskap om arbetstid (kopplat till jämställdhet)?* Det första avsnittet i detta kapitel redogör för de problemrepresentationer som jag har identifierat i utredningen och följs upp av ett andra avsnitt som redovisar för vilka antaganden som dessa baseras på. Det tredje avsnittet återger vilka tystnader som har identifierats i materialet och de alternativa konceptualiseringar som osynliggörs genom textens tystnader. Det fjärde avsnittet beskriver de implicita och explicita politiska effekterna som uppstår till följd av problemformuleringarna ifråga. I både det tredje och det fjärde avsnittet appliceras Weeks teori för att belysa den politik som möjliggörs och omöjliggörs.

### 6.1 Vad är problemet?

Två problemrepresentationer har identifierats i materialet, där en är mer dominerande än den andra. Den huvudsakliga problemrepresentationen, som är ett återkommande fenomen i slutbetänkandet och som ligger till grund för utredningens förslag, är det faktum att *kvinnor*

*arbetar deltid i större utsträckning än män.* Den andra problemformuleringen som har identifierats är att *pappor inte är lika deltagande i hem- och omsorgsarbetet som mammor.*

Den dominerande problemformuleringen om *kvinnors deltidsarbete* bidrar enligt delegationen till att kvinnor får det sämre ställt på arbetsmarknaden och att de blir underordnade männen utifrån ekonomiska faktorer och maktförhållanden i hemmet. Utredningen menar att kvinnor får en sämre inkomst och sämre möjligheter att göra karriär, vilket kan komma att påverka deras löneutveckling på lång sikt. Kvinnors representation i arbetslivet behöver därmed öka (SOU 2015:50, 59). Därtill tycks det, enligt utredningen, förekomma en obalans i fördelningen av lönearbete och reproduktivt arbete mellan män och kvinnor. Baserat på utredningens resonemang tycks en av de viktigaste anledningarna till bristande jämställdhet i arbetslivet vara att kvinnor och män tar ut olika mycket föräldraledighet, så som citatet nedan illustrerar:

För både kvinnor och män är den vanligaste orsaken till deltidsarbete att lämpligt heltidsarbete saknas. För kvinnor är vård av barn den näst vanligaste orsaken till deltidsarbete, medan den näst vanligaste orsaken till deltid bland män är studier. *Kvinnors deltidsarbete ökar när de får barn. Mäns deltidsarbete däremot påverkas inte alls av att de blir föräldrar* (SOU 2015:50, 12-13).

Att förmå pappor att ta ut en större del av föräldrapenningen är därmed en av utgångspunkterna i slutbetänkandet, då utredningen hävdar att det leder till en jämnare fördelning av det reproduktiva arbetet mellan föräldrarna och därigenom frigör tid för kvinnor att förvärvsarbeta. Här återkommer problematiken om *kvinnors deltidsarbete* som anledningen till varför fördelningen av arbetet måste omfördelas. Det är problematiskt att kvinnor ställs inför en konflikt mellan arbetslivet och hemarbetet. Problematiken bör lösas genom att pappor tar ut en större del av föräldraförsäkringen. Den andra problemrepresentationen är därmed att *pappor inte är lika deltagande i hem- och omsorgsarbetet som mammor.* ”Utgångspunkten har varit att skapa förutsättningar för ett mera **jämställt** uttag av föräldraförsäkrings och föräldraledighetslagens förmåner, så att kvinnor snabbare kan förväntas **återvända till arbetslivet** därför att **männen tar sin del av ansvaret** och barnen får föräldratid också med sina fäder” (SOU 2015:50, 266). Denna problemrepresentation framhålls framförallt som ett problem som förvårar kvinnors ökade representation i arbetslivet. Den andra problemformuleringen ingår därmed i den första som berör kvinnors deltidsarbete. Utredningen förespråkar därigenom *jämställdhet i form av kvinnors heltidsarbete*. Pappors låga deltagande

i hemarbetet framhålls dock vara ett så pass stort problem i utredningen att den har identifierats som en egen problemformulering i den här studien.

## 6.2 Vilka antaganden ligger till grund för problemrepresentationerna?

Utredningens slutbetänkande baseras på flera antaganden om deltidarbete och jämställdhet. Kortfattat kan antagandena delas upp i (1) följder av problemlösningarna, (2) drabbade parter och (3) bakomliggande faktorer till problemen, samt (4) vilka parter som kan lösa problemen ifråga. Utredningen menar att kvinnors heltidsarbete bidrar till ökad jämställdhet och tillväxt, och anser att deltidarbete är ett fenomen som främst drabbar kvinnor. Icke jämställda familjehushåll tycks enligt utredningen främst existera inom familjer med barn, och endast när barnen är små. Utredningens fokus ligger på familjehushåll med två föräldrar, och den tycks anta att ensamstående mödrar inte är drabbade av deltidspromblematikens alla delar. Kvinnor utan barn antas inte heller påverkas. Uppkomsten till kvinnors deltidarbete verkar utifrån utredningens resonemang bero på dels normerande faktorer som berör föräldraskap, dels strukturella faktorer som berör arbetstid. Staten antas genom sin normerande makt kunna förändra normer om föräldraskap. Utredningen ställer sig dock avvaktande till statens eventuella påverkanskraft då pappors starka aktörskap antas kunna sätta käppar i hjulet för kvinnors heltidsarbete, genom att försvåra frigörandet av tid från hem- och omsorgsarbete.

### 6.2.1 Följder av problemlösningarna

Problemrepresentationen som berör kvinnors deltidarbete baseras på antagandet att det är viktigt för kvinnor att arbeta heltid, både på individnivå då de får utökad makt över sina egna liv, och på samhällsnivå då det är bra för landets tillväxt (SOU 2015:50, 12). Förvärvsarbete som ett medel för ökad jämställdhet framhålls därmed representera tillväxt och ekonomiskt oberoende för kvinnor. Heltidsarbete antas här leda till ekonomisk jämställdhet enligt utredningens resonemang. Utredningen betonar att Sveriges BNP skulle öka med 358 miljarder kronor per år om kvinnor hade lika hög sysselsättningsgrad som män (ibid, 61). Kvinnor ”behöver” därmed jobba mer (ibid). Kvinnors heltidsarbete undviker därutöver de negativa alternativkostnader som deltidarbete tycks leda till. Samhället undkommer därmed de ”önskade konsekvenser” som uppstår när kvinnor inte kan leva på sin lön i samma utsträckning som män (ibid, 183). Kvinnors deltidarbete framhålls därigenom utifrån utredningens resonemang vara ett problem på både individnivå och samhällsnivå.

Utredningen understryker att ”ett alternativt sätt att minska könsskillnaderna i arbetad tid och löneinkomst är ... att män arbetar deltid i högre grad än nu. Huruvida det kan anses *samhällsekonomiskt försvarbart* är en annan fråga” (SOU 2015:50, 157). Genom utredningens synsätt utesluts mäns deltidarbete som en alternativ lösning till jämställdhetsproblematiken, då det inte kan motiveras utifrån makroekonomiska faktorer. Vilken typ av jämställdhet som här eftersträvas kan därmed anses vara den som skapar ökad tillväxt. Tillväxt skulle utifrån ovanstående resonemang kunna tolkas innefatta ett högre värde än jämställdhet i sig, alternativt att det eftersträvansvärda är tillväxt genom jämställdhet. Att kvinnors heltidsarbete skulle leda till ökad tillväxt är därmed ett viktigt antagande som görs i slutbetänkandet, då det kan tänkas få konsekvenser för vilken typ av jämställdhet som eftersträvas. Det tycks vara så att det är ekonomisk jämställdhet som utredningen förespråkar.

### 6.2.2 Vilka drabbas enligt problemframställningarna?

Det följer av utredningens tankebanor att deltidarbete är ett fenomen som främst drabbar kvinnor. Kvinnors färre arbetade timmar tycks leda till lägre inkomster, påverka deras långsiktiga löneutveckling och karriärmöjligheter negativt, samt ha ett ofördelaktigt inflytande på ersättningen vid föräldraledighet, kvinnors pension och deras hälsosituation (SOU 2015:50, 12, 59). Det förefaller vara främst kvinnor med barn som berörs:

*Kvinnors arbetstid minskar alltså när de får barn. Mönstret etableras redan under föräldraledigheten. Kvinnor är föräldralediga betydligt längre tid än män, och tar den största delen av ledigheten under barnets första två år. Under den perioden etableras det *mönster* som innebär att *kvinnan i familjen tar huvudansvaret för det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Mönstret hänger kvar* även sedan barnet har blivit äldre och börjat i förskolan och är en del av förklaringen till att kvinnor med barn arbetar deltid i större utsträckning än män (SOU 2015:50, 59).*

Trots att utredningen i citatet ovan belyser att fördelningen av hemarbetet består när barnen blir äldre betonar den ofta att det endast är familjer med små barn som lever i icke jämställda hushåll. ”På en övergripande nivå är syftet med förslaget att fler kvinnor ska förvärvsarbeta mer och fler män förvärvsarbeta mindre framgent i syfte att uppnå *en jämnare fördelning av omsorgsansvaret för små barn*” (SOU 2015:50, 311). Obalansen antas därmed vara ett tillfälligt fenomen som existerar när barnen är små. Även kvinnor utan barn antas därmed leva i jämställda liv utifrån utredningens resonemang. Tvåbarnsfamiljer tycks utgöra ett nyckelbegrepp i slutbetänkandet då ensamstående föräldrar som grupp näst intill aldrig diskuteras. Majoriteten av ensamstående föräldrar är kvinnor, men den enda gången som

ensamstående kvinnor nämns i utredningen är i koppling till vilka grupper som inte berörs av utredningens förslag. Utredningen menar att kvinnor inte kommer att påverkas av förslagen om tredelad föräldrapenning m.m. då de får disponera fördelningen av föräldraförsäkringen så som de själva anser lämpligt (SOU 2015:50, 294, 313). Den konflikt som ensamstående mammor ställs inför när de inte har en substituerande förälder att ta hjälp av problematiseras inte. Inte heller att de kan ha bristande ekonomiska medel att tillgå för att lösa deltidspenningens problematik. Problematiken med deltidarbete antas därmed inte vara något som drabbar ensamstående mammor enligt utredningens tankesätt.

### 6.2.3 Bakomliggande faktorer till problemframställningarna

Problemrepresentationen som berör pappors låga deltagande i hem- och omsorgsarbetet vilar på antaganden om könsnormer. Utredningen betonar att normer om genus och föräldraskap måste ändras för att Sverige ska bli mer jämställt, vilket synliggörs i resonemanget nedan:

Arbetslivet *uppvisar också samma typ av isärhållande och rangordning av könen som samhället i stort tenderat och tenderar att göra*. Inom genusforskningen brukar man beskriva isärhållandet som en föreställning om att kvinnor och män är olika och att denna olikhet är fundamental för kvinnors och mäns egenskaper och förmågor. Rangordningen innebär att mannen är norm och den ”normala” människan. Kvinnan är ”den andra”, för vilken speciella villkor och omständigheter gäller oavsett om hon bara är annorlunda eller dessutom bristfällig i relation till mannen. **Isärhållandet och rangordningen av könen utgör tillsammans grunden för en samhällelig könsordning, som samtidigt är en maktordning.** (SOU 2015:50, 67).

Det tycks existera en normkonflikt, som framför allt är ett hinder som kvinnor ställs inför, då det är kvinnor som positioneras som ’de andra’ i samhället. Utredningen positionerar dock männen som en del av lösningen. Männen behöver ta ett ökat ansvar för arbetet i hemmet, då jämlikt föräldraskap antas leda till jämställdhet:

Fördelen med ett tredelat system är att ett stort mått av flexibilitet bibehålls samtidigt som det styr i riktning mot ett mer jämställt uttag. I dag är mäns uttag av föräldraledighet betydligt kortare och mer utspridd över barnets uppväxt än kvinnors. *Förslaget kommer sannolikt att leda till att en högre andel fäder nyttjar sin rätt till ledighet och att deras uttag i högre grad koncentreras till barnets två första år*. Förslaget bidrar därmed till att fler barn får en nära och tidig kontakt med båda föräldrarna (SOU 2015:50, 269).

Det tas för givet i slutbetänkandet att faderns ökade uttag av föräldrapenningen kommer att leda till jämställdhet både inom familjen och på arbetsmarknaden. Det förutsätts att män automatiskt kommer att uppfylla sin del av ansvaret, förutsatt att kvinnorna avsäger sig en del av föräldraledigheten. Män och kvinnor antas därmed vara utbytbara i föräldrarollen.

#### 6.2.4 Vilka parter kan lösa problemframställningarna?

Utredningen påyrkar att staten behöver använda sin normerande kraft för att driva på den förändring som krävs för att en jämnare arbetsfördelning i hemmet ska ske, som i sin tur frigör tid för kvinnor att förvärvsarbeta mer. Staten antas vara en viktig normerande aktör genom att använda ekonomiska incitament (SOU 2015:50, 16). Staten framhålls utifrån utredningens resonemang kunna genomdriva lyckade resultat då den bedöms ha ”*en stark inverkan på normerna kring föräldraskap och tid*” (ibid, 266). Samtidigt avsägs staten en del av ansvaret då förslagen inte med säkerhet bedöms kunna få den genomslagskraft som förutspåtts, då det är svårt att förutsäga vilken påverkan staten kan tänkas ha. ”Det som är *svårast att förutspå* är också det som har störst inverkan på resultaten: **pappors uttag av föräldrapenning och föräldraledighet**” (ibid, 283). Staten antas utifrån utredningens resonemang därmed vara en handlingskraftig part när det kommer till normer, samtidigt som individer framhålls ha ett starkt aktörskap (ibid, 64). Pappor i sin roll som omsorgsgivare framhålls därmed vara en ytterligare viktig aktör gällande förändring. Det tycks finnas ett ansvarsled där staten ska påverka normer kring föräldraskap, för att pappor i sin tur sedan ska frigöra tid för kvinnors heltidsarbete. Till försvar för mäns aktörskap avsägs staten därmed ansvar när det kommer till hur denna normpåverkan i sin tur kommer att påverka kvinnors heltidsarbete.

Utredningen diskuterar även ett flertal gånger att arbetsmarknadens parter spelar en viktig del i det hela. Staten framhålls vara normerande men det antas i mångt och mycket att någon annan bör göra jobbet. ”En *förutsättning för att fler kvinnor ska kunna och vilja arbeta mer*, och därmed *höja sina inkomster och löner*, är att de erbjuds heltidstjänster där arbetsvillkoren och arbetsmiljön är så bra att det i realiteten är möjligt att arbeta heltid. Här har arbetsmarknadens parter en viktig uppgift att fylla” (SOU 2015:50, 16). Ansvaret för ojämställdhet i hushållen tas här inte i beaktande då arbetsmarknadens parter inte förväntas kunna lägga sig i där.

### 6.3 Vad lämnas oproblematiserat i problemrepresentationerna? Vilka är tystnaderna? Kan problemen konceptualiseras annorlunda?

Denna del struktureras utifrån de två ovan identifierade problemformuleringarna. Det betyder att de tystnader, och andra potentiella problemframställningar som skulle kunna formuleras, tar sin utgångspunkt i kvinnors deltidsarbete och pappors låga deltagande i hem- och omsorgsarbetet. Det studien finner är att utredningen separerar förvärvsarbetet från hemarbetet genom att skapa en dikotomi mellan heltid- och deltidsarbete, och därmed tillskriva deltidsarbete, och i sin tur hem- och omsorgsarbete, ett lågt värde. Den nuvarande arbetslinjen förblir därmed obestridd, vilket osynliggör att tidsanvändningen är fördelad på en patriarkal struktur av 8 timmars vila, 8 timmars fritid och 8 timmars sömn. Weeks förslag om en arbetstidsförkortning löser dessa problem och tillåter därutöver för en ny diskursiv syn på sexualitet, jämställdhet och familjekonstellationer. Utredningen skapar en fokusförflyttning där mannen konstrueras som en del av problemet då han inte är så delaktig i hem- och omsorgsarbetet som han borde. Problemframställningarna lyckas dock inte utmana normen om den manliga idealarbetaren.

#### 6.3.1 Kvinnors deltidsarbete

Problemrepresentationen gällande pappors låga deltagande i hem- och omsorgsarbetet riktar främst uppmärksamheten mot vilka effekter en ojämn arbetsfördelning får för samhället och arbetsmarknaden, genom att framför allt beröra kvinnors arbetstid och Sveriges tillväxt. Däremot lämnas innebörden av det ojämsladda hemarbetet och dess konsekvenser för jämställdheten i det närmaste okommenterat. Genom att utredningen poängterar att hemarbetet ytterst är ett hinder för kvinnors ökade arbetskraftsdeltagande likställs det reproduktiva arbetet implicit med att det utgör en börda: ”En annan förutsättning för att kvinnor ska kunna arbeta mer är att *ansvaret för hem och barn fördelas jämnare mellan kvinnor och män*” (SOU 2015:50, 16). Ett problematiserande av hemarbetets påstådda ringa värde återfinns därmed inte i utredningen, vilket försvårar en diskussion av det reproduktiva arbetets potentiella värde.

Utredningens resonemang implicerar vidare att hemarbetet är temporärt (se 6.2.2) då fenomenet endast förekommer när barnen är små, vilket osynliggör hemarbetets systematiska ojämsladdhet. En alternativ lösning skulle kunna vara att hämta inspiration från Weeks och problematisera vad som bör betraktas som arbete. Genom att omdefiniera vad som menas med arbete och omvärdera lönearbetets värde kan även omsorgsarbete komma att betraktas som arbete, istället för att konstrueras som dess motsats och därigenom fräntas dess värde (Weeks



2011, 167-168). Utredningen gör ett försök i att belysa att även hemarbete är en typ av arbete, vilket möjliggör en rekonstruktion av vad som ska definieras som arbete. ”Kvinnor och män *arbetar i genomsnitt lika många timmar* per dygn, men män ägnar mer tid åt *förvärvsarbete* och kvinnor ägnar mer tid åt *hemarbete*” (SOU 2015:50, 12). En implikation av arbetes rekonstruktion skulle kunna vara att även det reproduktiva arbetet räknas med i arbetsdagen, vilket skulle motivera en arbetstidsförkortning (Weeks 2011, 162). En rekonstruktion av arbete sker dock inte i större utsträckning i utredningens slutbetänkande än så som citatet ovan belyser. Utredningen vidareutvecklar därmed inte synen på arbete och dess värde. Genom att dock tidigt i utredningen nämna att även hemarbete är en typ av arbete höjs värdet på det reproduktiva arbetet, vilket öppnar för nya sätt att behandla arbete och arbetstid på. I enlighet med Weeks krävs det att slutbetänkandet ruckar på den mur som har byggts mellan förvärvsarbete och hemarbete och som skiljer dessa åt (ibid, 130-131). Det offentliga och privata behöver föras samman, d.v.s. arbetet och familjen (ibid). Framförallt behöver antagandet att lönearbete är den enda typen av arbete utmanas (ibid), vilket utredningen också gör.

En rekonstruktion av arbetets värde, i enlighet med ett jämställdhetspolitiskt projekt, menar Weeks bör ske genom att arbetsfördelningsproblematiken formuleras som ett samhällsproblem snarare än ett jämställdhetsproblem. Det krävs en problematik som utmanar samhällets organisering efter arbetslinjen (Weeks 2011, 122-124). Det handlar här dock inte om att utforma jämställdhetsproblematiken utifrån makroekonomiska faktorer, då det endast förstärker arbetets värde. Det handlar snarare om att belysa att arbetslinjen på ett eller annat sätt begränsar människors frihet, och genom detta möjliggöra att arbetet fråntas dess fundamentala värde. Det är först då som ett diskursivt utrymme kan öppnas där sexualitet, familjekonstellationer och jämställdhet konstrueras på nya sätt.

En rekonstruktion av arbetets värde handlar här om att ompröva vilka inneboende värden hemarbete respektive förvärvsarbete har, snarare än att förknippa hemarbetet med förvärvsarbetets värde (Weeks 2011, 110). I utredningen är det dock fortfarande förvärvsarbete som värderas, inklusive hemarbete, och inte *fri tid* från arbete, vilket är det Weeks menar krävs för att omvälvande förändring ska kunna ske (ibid, 162). Fritidens brist på värde i utredningens förslag går även att återfinna då utredningen menar att de föräldrar som båda jobbar mindre än 87,5 % behöver gå upp i arbetstid. Delegationen anser att en påtvingad förlängd arbetstid vägs upp av att familjens inkomst tilltar genom den ökade arbetstiden (SOU 2015:50, 312). Det är utifrån utredningens resonemang de ekonomiska faktorerna som är av vikt, och inte fri tid, så

som Weeks hävdar. Avsaknaden av ett resonemang om fritid i utredningen skulle kunna implicera att för mycket fritid anses vara negativt, eller att för mycket tid med barnen bör undvikas om det går ut över arbetsinsatsen.

Weeks menar att en arbetstidsförkortning som lösning till jämställdhetsproblematiken kan möjliggöra en omdefiniering av arbetets värde; en arbetsförkortning skulle ge människor den fria tid de behöver och ett liv där andra värden förutom arbetet är av betydelse (Weeks 2011, 12, 155, 167). En arbetstidsförkortning kan även utmana den traditionella familjeideologin om kärnfamiljen, och dess uppdelning av arbetsbördan, genom att ge individer friheten att själva skapa normer om genus, sexualitet och familj. I dagens samhälle är det istället arbetet som sätter gränserna, hävdar Weeks (ibid, 167-168). Genom att den traditionella familjeideologin om kärnfamiljen utmanas synliggörs att familjen är en institution som ingår i den politiska ekonomin, och som därigenom upprätthåller arbetslinjen och heltidsnormen (ibid). Full sysselsättning bland kvinnor skulle därmed inte längre komma att representera en lösning till jämställdhetsproblematiken.

Deltidsarbete för både män och kvinnor skulle snarare bli lösningen. En arbetstidsförkortning tillåter utforskandet av dominerande ideal gällande familjeformer och deras funktion i förhållande till förvärvsarbetet, samt den könade fördelningen av det reproduktiva arbetet, då en arbetstidsförkortning löser upp arbetslinjen och därigenom cementerar det av arbetets uppdelning, såväl för förvärvsarbetet som hem- och omsorgsarbetet (Weeks 2011, 170-171). En arbetstidsförkortning bör erkänna hem- och omsorgsarbetets värde för att även denna typ av arbete ska räknas med i arbetsdagen, och därigenom uppmuntra till kortare arbetstid. Om utredningen endast skulle argumentera för en arbetstidsförkortning som berör förvärvsarbete menar Weeks att fler osäkra tjänster skulle uppstå (framförallt för kvinnor), d.v.s. deltidstjänster, flexitidsarbete m.m. då dessa arbetsformer skulle framhållas vara lösningen till den ojämlika fördelningen av hemarbetet (ibid, 169-171). Det handlar här dock inte om att ge hem- och omsorgsarbetet samma status som lönearbetet (ibid, 162). Om detta skulle ske, menar Weeks att könssegregeringen på arbetsmarknaden skulle förbli åtminstone lika orubblig som innan, då obetalt arbete som kvinnor utför endast skulle förflyttas till sfären för lönearbete (ibid, 137). Därutöver skulle det befästa diskurser om arbetets värde snarare än att utmana dem, då arbetsetiken endast skulle spridas till andra områden (ibid).

### 6.3.2 Pappors låga deltagande i hemarbetet

Utredningen tenderar att framhålla att den obalanserade fördelningen av hemarbetet beror på en ojämlik fördelningen av arbete inom familjen. Det osynliggör att fördelningen av tid så som den är formulerad idag är baserad på en patriarkal struktur av 8 timmars vila, 8 timmars arbete och 8 timmars fritid (Weeks 2011, 163). Denna uppdelning uppkom i samband med industrialiseringen, då kvinnan förväntades vara hemma och ta hand om det reproduktiva arbetet, vilket frigjorde tid för den manliga arbetaren att förvärvsarbeta (ibid). Det är svårt att adressera bredare strukturella problem som tidsanvändningen vilar på när utredningen kopplar tidsfördelning till genusnormer om föräldraskap och arbete (ibid, 163). Weeks menar att 8-timmarsdagen och 5-dagarsveckan aldrig hade överlevt som institution om mannen hade fått stå för det obetalda hemarbetet. Det är därigenom genussystemet som upprätthåller tidsanvändningen som institution, vilket måste synliggöras för att ett ifrågasättande ska kunna ske (ibid).

Det förblir även oproblematiserat i slutbetänkandet att kampen för jämställdhet fortfarande sker inom ramen för den nuvarande arbetslinjen, där en fundamental del är att säkra reproduktionen av arbetskraften: ”Politiska reformer som föräldraförsäkringen, individuell beskattning och utbyggnaden av den offentliga barnomsorgen har alla syftat till att **trygga reproduktionen av arbetskraft** och öka jämställdheten mellan könen” (SOU 2015:50, 159). Enligt Weeks har yttre tryck från staten att säkerställa ”the increasingly dominant model of intensive parenting” blivit allt vanligare, och det motiveras ofta utifrån att den nya generationens arbetare ska reproduceras (Weeks 2011, 110). Det skulle kunna vara så att den jämlika fördelningen av föräldraskap motiveras utifrån kapitalistiska aspekter i utredningen. Kampen för jämställdhet faller bort från agendan till förmån för arbetslinjen. Det sker en form av fokusförflyttning där diskussionen i utredningen berör genusnormer om tidsanvändningens fördelning, snarare än premisserna som tidsanvändningen vilar på. Genom en fokusförflyttning tystas därmed tidsanvändningsproblematikens olika delar.

Jämställdhetsproblematiken som ett arbetsmarknadsproblem återkommer när utredningen diskuterar fördelningen av föräldrapenningen, då syftet med reformen handlar om att ändra normer i arbetslivet. Utredningen berör dock även normer om föräldraskap, framförallt pappans roll, då den menar att barnet ska ha tillgång till båda föräldrarna och att pappan ska få närmare kontakt med sina barn.

*Att öka de reserverade månaderna i försäkringen är en reform som kan förändra normer i arbetslivet.* Det kan antas leda till minskat deltidsarbete bland kvinnor, minskad risk för statistisk diskriminering och ett mer jämnt fördelat ansvar för obetalt hemarbete, samtidigt som *män får en närmare kontakt med sina barn.* Studier visar att pappor sannolikt skulle använda mer föräldrapenning om möjligheten att överföra dagar mellan föräldrarna helt eller delvis avskaffas (SOU 2015:50, 180).

Genom att utredningen uppmärksammar avsaknaden av mäns deltagande i hem- och omsorgsarbetet, flyttas fokus från kvinnor som centrala i problemformuleringen, till männens roll. Här används ännu en fokusförflyttning då män och deras handlingsmönster ställs i centrum, istället för kvinnor och deras beteende och val formuleras som själva ”problemet”. Det möjliggör ett ifrågasättande av arbetsfördelningen i samhället, och dess effekter på kvinnor och mäns lön, status och anställningsform. Genom att mäns handlingsmönster ställs i fokus möjliggör det även att den manliga idealarbetarnormen inom västvärlden kan granskas och ifrågasättas. Ett ifrågasättande av den manliga idealarbetarnormen skulle kunna tolkas ligga i linje för Weeks resonemang om reformer som behöver synliggöra och kritiskt reflektera över mäns och kvinnors positionering i arbetslivet m.m. Reformerna måste avnaturalisera olika fenomen (Weeks 2011, 129).

Deltid fortsätter dock att framstå som mindre attraktivt utifrån utredningens resonemang. Eftersom maskulina identiteter i utredningen ofta kopplas till heltidsarbete och dess krav på tillgänglighet förblir heltidsarbetarnormen stark. Det diskursiva rummet för att utmana den manliga arbetaren stängs därmed igen. Enligt Hirdmans resonemang beror det på att den manliga framhålls vara det allmängiltiga (Hirdman 1988, 49, 52). Weeks menar att arbetstid, både i form av deltid, heltid och övertid, är en könsbestämd konstruktion (Weeks 2011, 164). Denna konstruktion upprätthålls av ett heteronormativt familjeideal som baseras på en traditionell arbetsfördelning. Det betyder att män kan vara mer tillgängliga på jobbet, och arbeta övertid, då kvinnor ofta tvingas ansvara för den extra bördan i hemmet (ibid). Jämställdhet enligt utredningen är därmed ekvivalent med att kvinnan ska spegla den manliga arbetaren. Den manliga normen som implicit ligger till grund för arbetsmarknadsstrukturen förblir obestridd.

Utan ett bredare arbetskritiskt perspektiv kan inte de logiker som ligger till grund för arbetslinjen ifrågasättas (Weeks 2011, 146). Det är därför inte troligt att politiska åtgärder som är baserade på de identifierade problemrepresentationerna kommer kunna bidra med en arbetskritik, då endast de manliga normerna i den privata sfären ifrågasätts av utredningen.

Följaktligen torde mäns förutsättningar i arbetslivet omvärderas av utredningen, snarare än att utredningen ska sträva efter att ”ge kvinnor goda förutsättningar i arbetslivet” (SOU 2015:50, 184). För att normer kring genus kopplat till arbetslinjen ska kunna förändras i grunden fordras därför ett omformulerande av maskulina identitetsnormer, som frikopplar den manliga identiteten från insatser i arbetslivet. Alternativa synsätt bör enligt Weeks avskilja arbetet från dess höga värde (Weeks 2011, 146), och eftersom det manliga tycks vara det allmänna, måste maskulina identiteter frikopplas från förvärvsarbete. En alternativ problemrepresentation skulle kunna bygga vidare på utredningens idéer om att konstruera den manliga identiteten som själva problemet. Genom att ifrågasätta hur mäns identitet är sammankopplad med heltidsarbete skulle fokus kunna skifta från jämställdhet som primärt ett kvinnligt problem, till att istället komma att innefatta maskulina identitetsnormer och hur dessa är starkt sammankopplade med prestationer i arbetslivet.

Det som problemrepresentationerna i slutbetänkandet tycks ha gemensamt är att de är baserade på normer där mäns liv betraktas som det neutrala och allmänna, medan det kvinnliga betraktas som avvikande och det ’andra’. I linje med Hirdman (1988) skulle det gå att argumentera för att policyförslagen istället borde vara baserade på feminina snarare än maskulina ideal. Enligt Weeks skulle det innebära att arbete avsågs sitt höga värde. Det betyder dock inte att Weeks helt fråntar lönearbetet dess värde eller att det reproduktiva arbetet är det enda som är av betydelse (Weeks 2011, 123). Det handlar snarare om ett ’görande’ av diskurser som visualiserar ett samhälle som inte är baserat på den manliga könsmaktsordningen, inklusive den manligt formade arbetslinjen, samt att arbete berövas sin normerande funktion (ibid, 123).

#### 6.4 Vilka effekter produceras av representationerna av ”problemet”?

Nedan presenteras effekterna som de olika problemrepresentationerna kan tänkas få. Dessa utgör diskursiva effekter, d.v.s. de diskursiva ramarna som sätts för ett visst tänkande och reflekterande kring olika problemrepresentationer. Därutöver identifieras även subjektsskapande effekter, vilka utgör de olika subjekt som diskursivt formulerats som en del av problemet och de subjekt som formuleras vara de som drabbas av problemet. Avslutningsvis kommer levda effekter att redogöras för då de visar på hur diskursiva och subjektsskapande effekter får konsekvenser för människors materiella liv.

### 6.4.1 Diskursiva effekter

De två problemframställningarna som har identifierats berör arbetets olika delar, d.v.s. förvärvsarbetet och hem- och omsorgsarbetet. Sättet som arbetstid behandlas som en jämställdhetspolitisk fråga får därmed diskursiva effekter för synen på förvärvsarbete och hem- och omsorgsarbete. Det är även avgörande för om utredningen bedömer att frågan om jämställdhet utgörs av aktörer, normer eller strukturer. I utredningen framhålls flexitidsarbete, och användandet av RUT-avdraget, att vara potentiella lösningar till tidsanvändningsproblematiken, vilket sätter snäva diskursiva ramar för synen på arbete och jämställdhet.

#### 6.4.1.1 Förvärvsarbete och hem-och omsorgsarbete

Som tidigare nämnts framställer utredningens resonemang att deltidspromblematiken främst har en inverkan på kvinnors förvärvsarbete. Konflikten konstrueras som ett arbetsmarknadsproblem på det sättet utredningen pratar om lösningar utifrån att skapa fler jobb och ökade arbetstider åt kvinnor. Att konflikten framför allt konstrueras som ett arbetsmarknadsproblem är diskursivt inskränkande då det sätter begränsande ramar för hur arbete kan komma att betraktas. Utredningen skapar en dikotomi mellan heltids- och deltidarbete där deltidarbete tillskrivs ett lågt värde genom att utredningen förespråkar kvinnors ökade representation i arbetslivet. Det förstärker den nuvarande arbetslinjen och heltidsnormen. Genom att hemarbete därutöver kopplas till deltidarbete och framställs som något som kvinnor bör undvika, skapas ytterligare en dikotomi mellan förvärvsarbete och hem- och omsorgsarbete. När utredningen diskuterar synen på arbete utifrån förvärvsarbete frigörs därmed hem- och omsorgsarbete från fenomenet arbete. Hemarbete ges ett lågt värde då det kopplas till deltidspromblematiken.

#### 6.4.1.2 Aktörer, strukturer och normer

Utredningen tycks tillskriva jämställdhet olika perspektiv i form av lösningar, då utredningen diskuterar problemformuleringarna utifrån både aktörsperspektiv, strukturer och normer. Utredningen diskuterar bland annat hur mycket påverkanskraft staten kan tänkas ha i jämställdhetsarbetet: ”... **staten har ett särskilt ansvar för de normer som kommer till uttryck genom regelverket i den statliga föräldraförsäkringen**” (SOU 2015:50, 266). Utredningen poängterar att normer kring föräldraskap spelar stor roll i de två problemformuleringarna och att staten är en viktig normerande aktör (se 6.2.4). Utredningen framhåller dock att det är svårt att ändra på normer då mäns aktörskap i hemmet även framhålls vara starkt. Staten avsågs därmed dess ansvar utifall policyförslagen inte skulle få sin förväntade genomslagskraft: ”**Vad**

*förslaget får för konsekvenser på individ- och hushållsnivå beror på föräldrarnas preferenser och ekonomiska ramar*” (SOU 2015:50, 293). Det kan utifrån dessa uttalanden tyckas att staten inte bedöms ha samma inflytande inom hemmets gränser. Individens aktörskap (framförallt mäns) tycks därmed vara en stark spelare när det gäller jämställdhetsarbetet (se 6.4.2.2).

Därutöver konstrueras konflikten mellan hemarbete och förvärvsarbete diskursivt som ett strukturellt problem som har med tidsbrist att göra. Obalansen mellan förvärvsarbete och reproduktivt arbete, menar utredningen, beror på att kvinnor slits mellan att ha ett heltidsarbete, eller ett deltidsarbete för att hinna genomföra omsorgsarbetet i hemmet. Obalans tycks utifrån utredningens resonemang bottna i otillräcklig tidsanvändning då kvinnor inte har tillräckligt med timmar på dygnet för att hinna med allt. Problemrepresentationen om den obalanserade tidsanvändningen baseras på antaganden om att förvärvsarbete och hushållsarbete är varandras antagonister och inte kan kombineras. För att villkoren ska kunna förbättras i den ena sfären måste de försämrats i den andra. Det är med andra ord ett så kallat nollsummespel. Tidsanvändning som struktur framhålls därmed som en ytterligare bov i dramat.

För att lösa tidsanvändningsproblematiken framhåller utredningen flexibilitet som en lösning till problemen. Utredningen diskuterar till stor del flexibilitet i association till positiva värdeord, vilket tyder på att flexibilitetsdiskursen inte helt har försvunnit från den jämställdhetspolitiska dagordningen (se tidigare forskning): ”De mest *flexibla arbetena* finns inte i relativt sett lågavlönade, kvinnodominerade yrken utan i könsblandade och välavlönade sådana. Det är också i dessa yrken som *den självskattade hälsan är bäst*” (SOU 2015:50, 48). Kvinnor i kvinnodominerade yrken går enligt dessa resonemang miste om de positiva aspekterna av flexibilitetslösningar, vilket är negativt enligt utredningen då de annars skulle få en bättre upplevd hälsa. De positiva aspekterna av flexibilitet tycks enligt utredningens tankegångar endast införlivas om anställda kan vara tillgänglig på jobbet (ibid, 130), vilket mammor inte kan vara i samma mån som pappor då de tagit sig an ett reproduktivt ansvar i hemmet. Det faktum att tillgänglighet förefaller vara maskulint betingat utifrån heltidsnormen ifrågasätts inte av utredningen. Därutöver utmanar inte diskursen om flexitid antaganden om att det reproduktiva arbetet utspelar sig i det privata och att det tenderar att utgöra en kvinnoyssla (Weeks 2011, 172). Utredningens resonemang angående flexitid sätter därmed ett begränsande diskursivt ramverk för bakomliggande orsaker till den ojämställda fördelningen av förvärvs- och hushållsarbete mellan män och kvinnor samt på vilka sätt potentiella lösningar kan

diskuteras. I det här fallet framhålls individuella lösningar. Detsamma gäller hur utredningen behandlar tillgången till välfärdstjänster, som är en förutsättning för arbete.

Utredningen menar att det krävs mer och bättre social omsorg för att tidsanvändningsproblematiken ska kunna lösas. En av de vanligaste anledningarna till att kvinnor jobbar deltid framhålls av utredningen vara en bristande tillgången på välfärdstjänster som är anpassade efter olika arbetsformer: ”...*tillgången och kvaliteten på välfärdstjänster som barn- och äldreomsorg* beaktas i analysen, eftersom en *fungerande social infrastruktur* är en nödvändig förutsättning om fler ska kunna arbeta heltid” (SOU 2015:50, 156). Utredningen har därmed att göra med strukturella tidsaspekter som måste åtgärdas för ökad jämställdhet i arbetslivet och i hemmet.

Utredningen föreslår att staten borde öppna för möjligheten att kvinnor (och män) ska kunna använda sig av barnpassningsföretag med hjälp av RUT-avdraget om de jobbar obekvämt arbetstid (SOU 2015:50, 81). Utredningen gör en problematisering kring bristen på barnomsorg under kvällstid och helger då många kvinnor i vård och omsorg arbetar. Utredningen är här medveten om att ”*kvälls-, natt- och helgearbete, som är vanligt inom kvinnodominerade arbetaryrken, kan vara svåra att kombinera med ordinarie öppettider inom barnomsorgen* (ibid, 183). Jämställdhetsproblematiken går därmed att lösas med hjälp av individuella lösningar i form av hushållsnära tjänster (Weeks 2011, 173). Denna porträttering osynliggör dock normerande aspekter av ojämställdhet, då denna typ av problemrepresentation inte utmanar ojämställdhetens sociala organisering (ibid, 173). Därutöver osynliggörs kvinnors olika förutsättningar (se 6.4.2.1).

#### 6.4.2 Subjektsskapande effekter

Genom att lagstifta om människors handlingsutrymme påverkas människors livsval av implicita antaganden om vilka beteenden som är de rätta, samt vilka identiteter olika subjekt kan identifiera sig själva utifrån. De olika policyförslagen som berör arbetstidens olika delar skapar därmed normer för hur människor bör handla för att kunna förena lönearbete och hemarbete. Det i sin tur får konsekvenser för individers subjektidentifiering. Utredningen tycks, genom sättet som den behandlar arbete, skapa dikotomier som berör kvinnors och mäns identiteter i form av omsorgsgivare och arbetare. Genom detta formas vilket ansvar de olika identiteterna kan tänkas tillskrivas.



Den huvudsakliga subjektscategorin som går att utröna är *arbetaren*. Utredningen konstaterar att jämställdhet endast kan uppnås genom den kvinnliga arbetaren. Problemet som representeras i slutbetänkandet är kvinnors underrepresentation i arbetskraften. Samtidigt är *arbetaren*, som betraktas som det allmängiltiga, i mångt och mycket maskulint betingad, vilket ställer frågan om den kvinnliga arbetaren verkligen existerar oberoende av den manliga i utredningen. I anslutning till den kvinnliga arbetaren tycks kvinnors 'moderliknande' egenskaper naturaliseras av utredningen genom deras roll som arbetare. När dessa två roller (arbetaren och modern) sammanlänkas försvåras ett synliggörande av hur kvinnor framhålls vara naturliga omsorgsgivare samtidigt som de ska agera utifrån sin manligt betingade arbetarroll. En annan identitet som formas är pappans roll som *vårdgivare*, då han måste dra sitt strå till stacken för att kvinnan ska kunna öka sin sysselsättningsgrad. Fäder framhålls dock även ha något av ett attitydproblem i att bli villiga omsorgsgivare, vilket förstärker deras andra roll som arbetare. Subjektsidentiteterna som skapas genom utredningens skrivningar cirkulerar därmed kring män och kvinnors genusroller i form av arbetare och föräldrar. De antaganden som ligger till grund för konstruerandet av subjekten i utredningen osynliggör även gruppen ensamstående mödrar, samt kvinnor utan barn.

#### 6.4.2.1 Den kvinnliga arbetaren

Jämställdhet framhålls enligt utredningen endast kunna uppnås genom ett jämställt arbetsliv, vilket även implicerar ett jämställt deltagande i arbetslivet.

Den begränsning av överlåtelseätten som förslaget innebär kommer att *medföra att kvinnor i genomsnitt kommer att komma tillbaka till förvärvsarbete eller studier tidigare* efter barnets födsel och att *deras totala frånvaro från arbetslivet till följd av barn kommer att minska* (SOU 2015:50, 305).

Utifrån utredningens strävan efter kvinnors ökade representation i arbetslivet uppstår en negativ association till kvinnor som jobbar deltid eller liknande för att umgås med sina barn. Att kvinnan är hemma för länge med barnet formuleras därmed som något avvikande. Kvinnan betonas här som *arbetaren* samtidigt som hon separeras från sin identitet som moder. Weeks menar att det är ett misstag att argument som berör jämställdhet och arbete förespråkar mer och bättre arbete för kvinnor (Weeks 2011, 152). Det tycks finnas antaganden om att kvinnor borde finna sitt egenvärde och självutveckling i arbetet. Dessa antaganden omöjliggör dock ett bredare visualiserande av innebörden av jämställdhet då mycket av kvinnors värde och identitet idag sammankopplas med arbete (ibid).

Trots att kvinnan betonas i sin roll som arbetare finns det även ögonblick i utredningen när kvinnan i sin roll som moder naturaliseras, dock genom sin roll som arbetare. Könnssegregering i arbetslivet framhålls enligt utredningen vara en naturlig följd av att kvinnor i Sverige förvärvsarbetar i större grad än i andra länder, där omsorgsarbetet fortfarande är obetalt: ”Det är emellertid viktigt att komma ihåg att **könnssegregeringen delvis förklaras av att Sverige har en hög sysselsättningsgrad bland kvinnor**. Stora delar av det omsorgsarbete som i andra länder utförs oavlönat av kvinnor utförs här som avlönat förvärvsarbete på arbetsmarknaden. Det framställs som i grunden **positivt**, både för individen och för samhället” (SOU 2015:50, 114). Det kan utifrån resonemanget ovan tolkas som att kvinnor innehar vissa inneboende omhändertagande egenskaper, vilket förklarar uppdelningen av kvinno- och mansdominerande arbeten. Genom att finna förklaringar till könnssegregeringen i kvinnors ’moderliknande’ egenskaper osynliggörs normer som kan ligga till grund för uppdelningen. Därutöver cementeras kvinnors identiteter som mödrar, då kvinnodominerade yrken tenderar att ha med omsorg att göra, vare sig det gäller sjukvård, äldreomsorg eller skola. Att dessutom framhålla att könnssegregeringen är ett fenomen att vara tacksam över, då det ökat andelen förvärvsarbetande kvinnor, gör det svårare att ifrågasätta segregeringen. Kvinnor bör sköta omsorgsarbetet oavlönat eller arbeta på en könnssegregerad arbetsmarknad. Det finns inget tredje alternativ. Att jämföra sysselsättningsgraden med andra länder är därmed ett sätt att förklara, och naturalisera, könnssegregeringen i Sverige. Å andra sidan kan det även ses som positivt ur vissa aspekter att kvinnan som moder och kvinnan som arbetare förs samman, då det skapar ett görande av diskurser där flera olika roller kan kombineras. Som Bacchi nämner är individer summan av mer än en identitet, och om modern och arbetaren separeras kan det försvåra politik där dessa roller kan samspela.

Utredningen tycks först och främst utgå från att kvinnor och män med barn lever i heterosexuella förhållanden, och om så inte är fallet, i ett homosexuellt förhållande. Detta går att se genom att utredningen tar i beaktande att olika typer av familjekonstellationer måste gynnas av den tredelade föräldraförsäkringen genom att den ska kunna ”kombineras med möjligheten att överföra föräldrapenningdagar till **en annan försäkrad person som inte är barnets vårdnadshavare**” (SOU 2015:50, 181). Utredningen tar därmed i beaktande att kvinnors familjesituationer kan se olika ut beroende på sexualitet. Trots att utredningen tar höjd för att familjebildningar ser olika ut tenderar den att falla tillbaka på att det är en familjebildning med två föräldrar. Detta osynliggör ensamstående mammor som grupp då det i mångt och

mycket ses som en självklarhet att det finns en pappa som kan ersätta mamman i rollen som förälder, eller åtminstone en annan moder. Den enda gången ensamstående mammor berörs i slutbetänkandet är när utredningen drar slutsatsen att de inte kommer att beröras av utredningens förslag. Detta osynliggör de hinder som kvinnor i den livssituationen kan uppleva när det kommer till arbetstid och jämställdhet. Utredningen förlorar här sitt intersektionella perspektiv då den anser att ensamstående kvinnor 'tävlar' på samma grunder som andra kvinnor. Utredningen tar därmed inte i beaktande att relationer av över- och underordning kan skapas och upprätthållas tillsammans med andra maktperspektiv (Crenshaw 1989). I det här fallet är det troligt att ekonomiska faktorer spelar in, samt saknaden av en partner.

Detsamma gäller utredningens porträttering av hushållsnära tjänster. RUT-avdraget framhålls endast som ett sätt för kvinnor att frigöra mer tid för förvärvsarbete. Reproduktivt arbete får därmed ännu en gång en negativ betoning då det är något kvinnor ska bli fria från. De (oftast kvinnor) som försör andra med hushållsnära tjänsterna underordnas därmed diskursivt de andra (kvinnorna) genom det reproduktiva arbetets negativa betoning som utredningen utdelar. Därutöver problematiserar inte utredningen att vissa kvinnor inte har råd med att använda sig av RUT-avdraget, särskilt de som är ensamstående då det är tänkbart att de är mer ekonomiskt utsatta. Genom att inte särskilja kvinnors olika möjligheter att använda RUT-avdraget, och vilka det är som försör samhället med hushållsnära tjänster, implicerar utredningen att kvinnor kan betraktas som en *homogen* grupp. Alla kvinnor har möjlighet att använda sig av hushållsnära tjänster för att kunna öka sin arbetstid. Dessa begränsningar kan tänkas gå i linje med Weeks kritik gentemot 'wages for housework'-debatten på 1970-talet när vissa feminister krävde lön för sitt hemarbete. I debatten bortsågs det från att vissa kvinnor kanske snarare oroar sig för att bli arbetslösa än att ta sig igenom glastaket. Därutöver bortsåg debatten från hur arbetsmarknaden var uppdelad på grunder utöver kön, så som etnicitet (Weeks 2011, 151-152). När kvinnor framhålls vara en enhetlig grupp av utredningen osynliggörs kvinnors olika kamper, särskilt när utredningen tenderar att betrakta kvinnor som en homogen grupp utifrån de privilegierades perspektiv (Crenshaw 1989).

#### 6.4.2.2 Den manliga omsorgsgivaren

De som framförallt är föremål för utredningen är mödrar med små barn som lever i tvåsamhet. Pappor är dock också mål för utredningen, då utredningen menar att fäderns beteenden måste ändras för att kvinnor ska frigöras mer tid att förvärvsarbete. Män kategoriseras i utredningen som *vårdgivare* då de bör ta ett ökat ansvar för barnen och hemmet. Att män betraktas som

vårdgivare, snarare än arbetare, ger dem större diskursivt utrymme att vara föräldrar. Rollen som pappa implicerar att män tar en större aktiv del i omsorgsarbetet:

För de flesta kommer en begränsad överlåtelse rätt att innebära att *män och kvinnor kommer att fördela föräldradigheten mer jämställt*. Det är ekonomiskt gynnsamt för familjen som helhet, både under föräldradighetsperioden och långsiktigt, då det stärker kvinnors position i arbetslivet. Barn i parhushåll kommer i större utsträckning att *ges omsorg av båda föräldrarna* vilket *stärker barnets kontakt och närhet till båda omsorgsgevarena* (SOU 2015:50, 181).

Weeks menar dock att det kan vara problematiskt att motivera jämställdhetsreformer utifrån motivationen att det frigör tid med familjen (Weeks 2011, 155), eller som i det här fallet, att mannen genom ett ökat uttag av föräldrapenningen kan vara mer delaktig i sina barns liv. Jämställdhetsargument tenderar att falla tillbaka på familjeargument då dessa argument går hem hos folket (ibid). Att även poängtera den obalans av tidsanvändning som kvinnor får utstå på arbetet och i hemmet förstärker neoliberala och konservativa strömningar som värdesätter den heterosexuella familjebildningen, anser Weeks (ibid, 155). Detta då den nuvarande tidsanvändningen uppstod i en tid när kvinnor var hemmafruar i en kärnfamilj.

Det är dock tvetydigt utifrån utredningens resonemang om män främst ska bidra till *ökad jämställdhet* eller om män ska behandlas som *jämlikar i föräldrarollen*. Är det jämlikt föräldraskap eller jämställdhet som är av relevans? Går det ens att separera de två? Argumenten för en delad föräldrabörda bygger på vikten av att barn ska få tillgång till båda sina föräldrar och att maskulina normer kring föräldraskap måste ändras (SOU 2015:50, 68). Båda argumenten är sammanlänkade med erkännandet av mäns föräldraroll, det är därigenom tänkbart att det är mäns rätt till jämlikt föräldraskap som är av vikt enligt utredningen. Samtidigt kan dessa argument även tydas inneha en jämställdhetsgrund, då det kan argumenteras för att jämställdhet inte endast handlar om att förbättra kvinnors villkor. Det kan även handla om att förändra maskulinitetsnormer och vidga mäns identiteter till att även inkludera subjektroller som klassas som mer 'feminina'. Denna typ av jämställdhet avviker från den som handlar om att kvinnor ska efterlikna mannen.

Dock motiveras utredningens argument ofta utifrån barnens bästa och inte utifrån de fördelar som pappor kan tänkas erfa genom att vara hemma med sina barn. Det kan vara ett sätt för utredningen att undvika att män ska associeras till något annat än arbetaren, d.v.s. att associeras

till något kvinnligt och därigenom tvingas göra 'kvinnogöra'. Baserat på detta värderas inte omsorg som ett värde i sig, utan snarare som ett instrumentellt värde som berör 'barnets bästa'. Weeks menar att det är en svaghet att argumentera för jämställdhetsreformer utifrån barnets bästa då det vilar på neoliberala och konservativa antaganden om vad barnet har rätt till (Weeks 2011, 157-158). Det vill säga, vad de behöver och vem de behöver, samt hur mycket tid som ska lägga på barns uppfostran, grundar sig i en familjemodell som endast möjliggörs av den tid som en hemmafru förr i tiden kunde lägga på sina barn medan mannen arbetade (ibid). Tiden för omsorg fördelas idag istället på två heltidsarbetande föräldrar, vilket leder till dubbelt arbete, oftast för kvinnorna (ibid). Dessa antaganden berör dock ideal om kvinnan som hemmafru, vilket inte är fallet här. Istället handlar det om mannen som vårdgivare. Kvinnor kan gynnas av att även män konstrueras som vårdgivare då det har en normerande kraft att de porträtteras som omsorgsgivare. Å andra sidan, som Weeks nämner, kan dessa typer av argument potentiellt förstärka den heterosexuella familjebildningen då utredningen i mångt och mycket utgår från att en far och en mor existerar.

Män antas kunna ersätta kvinnan i rollen som förälder i takt med att ”*normer om föräldraskap, arbete och kön utvecklas i jämställd riktning* och arbetsgivare blir mer positiva till och vana vid att *även pappor vill gå ner i arbetstid för att ta hand om barn*” (SOU 2015:50, 310-311). Kvinnors och mäns föräldraroller tycks därmed konvergera utifrån utredningens tankegångar, då den ena kan tänkas ersättas med den andra. Att föräldrarollerna konvergerar tillåter inte skillnader i föräldraskap när det kommer till genus, klass eller kultur. Utredningen reflekterar därmed inte över att kvinnor och män kan tänkas ha divergerande intressen när det kommer till föräldraskap och uppfostran. Utredningen saknar här ett intersektionellt perspektiv, då andra perspektiv än genus kan tänkas påverka hur föräldrar väljer att uppfostra sina barn.

Anledningen till att män inte tar ut mer av föräldraförsäkringen motiveras bl.a. utifrån ekonomiska faktorer, men framför allt genom normer om genus. Ibland går det dock att utläsa i utredningen att mäns låga deltagande handlar om ett attitydproblem som de har gentemot föräldraledighet och hemarbete. Det framhålls i citatet nedan att män, till skillnad från kvinnor, behöver *drivkrafter* för att ta ut en större andel av föräldrapenningen.

Det finns en rad omständigheter som påverkar hur föräldrar väljer att ta ut föräldrapenning. En förklaring kan vara att *ersättningen för dessa män blir låg och att drivkraften att ta ut*

*föräldrapenning därmed blir svag. Detta gäller dock inte för kvinnor med låga inkomster, som inte avstår från föräldrapenning* (SOU 2015:50, 176).

Det kan tolkas som att män genom ekonomiska incitament behöver övertalas att ta del av det reproduktiva arbetet, till skillnad från kvinnor som inte behöver det. Mäns inställningar behöver därigenom påverkas. Genom att utredningen poängterar att det är mäns drivkrafter som behöver påverkas försvåras ett ifrågasättande av normativa strukturer som ligger till grund för mäns låga deltagande i hemarbetet. Det sker en fokusförskjutning i utredningen där bakomliggande orsaker grundade i aktörskap poängteras framför normativa orsaker. Utredningen menar att den är medveten om att jämställdhetspolitiska insatser blivit alltmer individfokuserade: ”Inriktningen på den förda politiken har ... varierat över tid. **En tydlig förskjutning kan ... ses från 1970- och 1980-talets satsningar på kollektiva lösningar i välfärdsstatens regi mot 1990- och 2000-talets mer individfokuserade åtgärder** (SOU 2015:50, 78). Utredningen tycks dock ibland inte själv förhålla sig kritisk till de egna antagandena som den gör. Sättet som utredningen delar upp de befogenheter staten kan tänkas ha i frågan (se 6.4.2) framhäver ibland att obalansen i hemarbetet är ett individfokuserat problem.

Utifrån synen på arbetaren och omsorgsgivaren kopplat till genus, som avsnittet ovan redogjort för, tycks det finnas motsättningar i utredningen. Män framhålls å ena sidan som ovilliga, oansvariga eller inkapabla till att prioritera omsorg för sina barn, då deras drivkrafter behöver påverkas, samtidigt som de även konstrueras som värdefulla föräldrar som måste ta sin plats i hemmet. Detta till skillnad från mödrar och deras omsorg som implicit framhålls vara en del av problemet, då det minskar kvinnors representation i arbetslivet.

### 6.4.3 Levda effekter

I det här avsnittet kommer ovanstående effekter (diskursiva och subjektsskapande) att redogöras för i form av deras materiella utfall. Detta då en vanlig kritik gentemot diskursanalys är att materiella effekter osynliggörs, vilket inte är fallet. Diskurserna som identifierats i utredningen får reella effekter för individens liv. Då utredningen inte ledde till någon proposition eller något lagförslag kan det vara svårt att diskutera materiella effekter som utredningen kan tänkas få, då tillgången till olika resurser inte kommer att bero på premisserna som underbygger problemformuleringarna ifråga. Dock är det tänkbart att utredningen kan komma att påverka framtida policyförslag, vilket gör att det är av relevans att diskutera

potentiella levda effekter. Därutöver kan problemformuleringar påverka subjekts levnadsvillkor genom att påverka deras emotionella reaktioner.

Problemrepresentationen i utredningen som framhåller att pappors låga deltagande i hemarbetet är ett jämställdhetsproblem gör att både kvinnor och män påverkas normativt av problemformuleringen. När även män konstrueras som omsorgsgivare kan det påverka mäns syn på problemet och göra att de betraktar den ojämlika fördelningen av arbete som även deras problem. Vårdgivar-diskursen som även pratar om pappor som omsorgsgivare möjliggör ett normativt rum där kvinnor inte är de enda som ses som 'naturliga' föräldrar med alla de ansvar det innebär. Dock kan det faktum att utredningen ofta framhåller att jämställdhet är ett strukturellt problem göra att män på individnivå avstår från att ta sitt ansvar. Det kan därmed finnas en problematik i att jämställdhet i utredningen behandlas både utifrån ett aktörsperspektiv, samt ur perspektiv som behandlar strukturer och normer. Detta då det kan bli motsägande i vart ansvaret ska läggas, samt vart reformerna ska riktas. Man kan tyda en viss förvirring i vad utredningen anser sig ha för syfte då det är många delar som den ska täcka. Det kan mycket väl ha att göra med att JA-delegationen tillsattes med målet att den skulle samla all jämställdhetspolitisk kunskap som berörde arbetslivet på ett och samma ställe. Att utredningen har försökt sammanfatta ett så pass brett kunskapsomfång skulle även kunna vara en av anledningarna till att slutbetänkandet inte togs vidare till remissbehandling, då det var svårt för politiker att veta vad de skulle ta ställning till.

Genom att ensamstående kvinnor som grupp osynliggörs i utredningen försvåras ett problematiserande av hur deras liv formas av deltidsproblematiken. Den nuvarande arbetslinjen kan tänkas vara svår för flera grupper att hantera, särskilt ensamstående mödrar då de till större del potentiellt måste kompromissa sina barns uppfostran, inkomst eller karriärmöjligheter. När ensamstående inte behandlas i den nya föreslagna föräldraförsäkringen är det tänkbart att det får emotionella effekter för hur de upplever att de blir sedda. Politiska ingripanden som baseras på problemrepresentationer där kvinnors olika ekonomiska situationer inte beaktas kommer därutöver sannolikt endast att gynna högkvalificerade kvinnor med stor inkomst. Med andra ord, inte ensamstående kvinnor.

Jämställdhet genom heltid framställs ofta i utredningen som ett medel för ökad effektivitet och tillväxt. Jämställdhet formuleras därmed i termer av ekonomiska mått snarare än utifrån dess inneboende värde (SOU 2015:50, 254). Av utredningen framgår att det finns flera nackdelar

med att motivera jämställdhet utifrån nyttoargument då det essentiella med jämställdhet går förlorat. Dock är det ofta just nyttoargument som går hem bland de olika arbetsmarknadsparterna, vilket motiverar ett fortsatt användande av dessa enligt utredningen: ”Pragmatiskt kan ... konstateras att *nyttan med nyttoargumentet är större än nackdelarna* (SOU 2015:50, 255). Jämställdhet genom tillväxt och arbete är därmed det som förespråkas, vilket får framtida konsekvenser för jämställdhetspolitiska reformer då synen på jämställdhet utifrån ekonomiska mått påverkar vart tid och resurser läggs. Reformen kan endast riktas mot områden som uppvisar ekonomiska resultat.

## 7 Slutsats och diskussion

I detta avsnitt presenteras de slutsatser som studien genererat med en efterföljande diskussion, där resultaten kopplas till den tidigare forskningen. Avslutningsvis kommer även eventuell framtida forskning på området att lyftas fram.

Syftet med undersökningen har varit att synliggöra den kunskap som genusexpertis har producerat i JA-delegationens slutbetänkande *Hela lönen, hela tiden – Utmaningar för ett jämställt arbetsliv* (SOU 2015:50). Den kunskapsproduktion som berörs i studien är den som behandlar arbetstid kopplat till jämställdhet. Synliggörandet har skett med hjälp av Bacchis diskursanalys där relevanta citat har valts ut för att illustrera de rådande diskurserna. Utifrån de diskurser som har identifierats har sedan Weeks kritiska perspektiv på arbete applicerats på analysen för att bidra med flera förståelsenivåer. De frågor som legat till grund för studien är:

*Vilken kunskap om arbetstid (kopplat till jämställdhet) artikuleras i JA-delegationens utredning om jämställdhet i arbetslivet?*

*Vilken politik möjliggörs och omöjliggörs genom JA-delegationens produktion av kunskap om arbetstid (kopplat till jämställdhet)?*

Det tycks som om diskursen om den svenska arbetsmarknadsmodellen är hegemonisk och utgör grunden för all diskussion i utredningen; det är genom den som förslag blir möjliga respektive omöjliga. Det som går att utläsa utifrån denna studies resultat är att det existerar två problemframställningar i JA-delegationens slutbetänkande, där en tycks vara mer dominerande än den andra. Dessa är *kvinnors deltidsarbete* och *mäns låga deltagande i hem- och*



*omsorgsarbetet*, där den andra problemformuleringen är en förklaring till kvinnors underrepresentation i arbetslivet.

Utredningen förespråkar jämställdhet i form av kvinnors heltidsarbete. Problemformuleringen om kvinnors deltidsarbete vilar på antaganden om att kvinnors heltidsarbete leder till ökad tillväxt och att deltidsarbete som fenomen främst drabbar kvinnor. I koppling till detta framställs det reproduktiva arbetet som en börda utifrån utredningens resonemang, vilket osynliggör det reproduktiva arbetets potentiella värde. Weeks menar att omvälvande förändring endast kan ske när jämställdhetsargument som berör arbete rekonstruerar vad arbete är, samt dess värde. Weeks menar att hennes förslag om en arbetstidsförkortning gör allt detta. Det handlar här dock inte om att integrera arbetets värde inom andra sfärer så som utredningen försöker göra. Utan det handlar snarare om att förena hemarbetet och förvärvsarbetet för att motivera en arbetstidsförkortning med mer tid för fri tid: *fri tid* och *friheten* att visualisera ett samhälle fritt från arbetet som sätter gränser för sexualitet, familjekonstellationer och normer om jämställdhet. JA-delegationen gör det motsatta då utredningen implicerar att för mycket fritid är negativt. Utredningen osynliggör därmed att fördelningen av tid är baserad på en patriarkal struktur av 8 timmar vila, 8 timmars arbete och 8 timmars fritid. Genom en fokusförflyttning kommer den ojämlika fördelningen av arbete att handla om tid som inte räcker till, eller tid som är ojämnt fördelat mellan könen.

Problemformuleringen om pappors låga deltagande i hemarbetet vilar på antagandet om att främst kvinnor i heterosexuella förhållanden med små barn lever i ojämställda hushåll. Policyförslagen som presenteras i utredningen cirkulerar kring förslag som har med barnomsorg att göra och tenderar att anta att de småbarnsfamiljer som behandlas i utredningen består av två föräldrar, oavsett kön. Därigenom osynliggörs ensamstående föräldrar och framför allt ensamstående mammor. Det antas att ensamstående mödrar inte kommer att påverkas av förslagen som utredningen lägger fram. Därmed beaktas inte hur ensamstående mödrar påverkas av normer kring arbete och föräldraskap, eller normer som berör tidsanvändning. Därutöver anses inte kvinnor i barnlösa förhållanden beröras.

Det tycks vara ett återkommande fenomen i utredningen att ett osynliggörande sker genom olika fokusförflyttningar. På motsatt sätt kan fokusförflyttningar även bidra till ett synliggörande genom att problemframställningen om mäns låga deltagande i hemarbetet skiftar fokus från kvinnans roll som central till mannens. Mannen formuleras här som en del av problematiken.

När mäns handlingsmönster ställs i centrum kan normen om den manliga arbetaren ifrågasättas. Dock ifrågasätts endast manliga identiteter inom hushållet. På arbetsplatsen ses mannen fortfarande som den allmängiltiga. Jämställdhet i arbetslivet är därmed fortfarande ekvivalent med att kvinnan ska efterlikna den manliga arbetaren. Staten tycks tillskrivas ett starkt inflytande på normer kring föräldraskap, samtidigt som männen kvarhåller sitt aktörskap när det kommer till beteendeförändringar i hemmet. Bakomliggande faktorer till de båda problemframställningarna framhålls vara normer om föräldraskap och mäns attityder.

Sättet som heltidsarbete behandlas som en jämställdhetspolitisk fråga i utredningen får diskursiva effekter för huruvida jämställdhet bedöms vara en fråga om aktörskap, normer eller strukturer. I det här fallet ges alla tre förklaringsorsaker utrymme. Det tycks därmed finnas motstridande diskursiva logiker som gör frågan om jämställdhet begriplig. Dessa motstridande logiker utmynnar i levda effekter där det är oklart vart ansvaret ska läggas, samt vart reformarbetet ska riktas. Sättet som de två problemformuleringarna konstrueras får även effekter för hur arbete kan betraktas. Genom att utredningen främst betonar den deltidsproblematik som måste åtgärdas tilldelas förvärvsarbete ett högt värde. Arbete bedöms därmed fortfarande i termer av förvärvsarbete, och inte i termer av hem- och omsorgsarbete.

Synen på arbete och jämställdhet får även konsekvenser för de subjektroller som skapas och upprätthålls. Den huvudsakliga subjektscategorin som skapas är *arbetaren* då utredningen konstaterar att jämställdhet endast kan uppnås genom den kvinnliga arbetaren. Samtidigt är *arbetaren* i mångt och mycket maskulint betingad vilket får konsekvenser för hur jämställdhetsdebatten formas. Genom sin roll som arbetare naturaliseras kvinnors 'moderliknande egenskaper'. När arbetaren och modern sammankopplas diskursivt försvåras ett synliggörande av utredningens syn på kvinnor som naturliga omsorgsgivare då dessa egenskaper konstrueras genom den kvinnliga arbetaren. Kvinnor tillskrivs därmed vissa naturaliserade egenskaper i det dolda i utredningen, till skillnad från männen som öppet konstrueras som *vårdgivare*. Dock framställs fäder ha något av ett attitydproblem beträffande deras benägenheter att bli omsorgsgivare. Det förefaller därmed som om de diskurser beträffande mäns attitydproblem som Spross identifierade i statliga offentliga utredningar på 1990-talet inte har försvunnit (Spross 2016, 150). På den tiden framhölls dock flexibla arbetstider vara lösningen (ibid). Idag är det främst en mer jämställd (och kortare) föräldraförsäkring som förespråkas.

## 7.1 Slutdiskussion

Trots att det har gått 20 år sedan Warren och Walters (1998) studie tycks det fortfarande existera en dikotomi mellan heltids- och deltidsarbetande kvinnor utifrån ovanstående resultat. Alla kvinnor ska heltidsarbeta! De som inte gör det konstrueras därmed som annorlunda och avvikande i utredningen, då deltidsarbete associeras med dålig tillväxt och ojämställdhet. Heltids- och deltidsdikotomin kan dock tendera att grovt förenkla distinktionerna mellan 'karriärkvinnan' och 'hemmafrun' (ibid, 102-103) eftersom kvinnor lätt antas kunna placeras i olika fack. Utredningen undviker denna förenkling då den behandlar kvinnor i deras interagerande roller som arbetare och mödrar. Här kombineras de olika delarna av dikotomin moder och arbetare, vilket tillåter att kvinnor tilldelas de båda identiteterna samtidigt. Dock behandlas kvinnor främst i funktionen som heltidsarbetare, vilket gör att subjekten modern och arbetaren förstärks i utredningen (jfr. Jansson 2001). Heltidsarbete, och kampen för sociala rättigheter genom arbete, porträtterar kvinnor och mödrar som 'de andra'. Moderskap underordnas därmed arbete (ibid, 254). Genom att hemarbete tilldelas ett lågt värde i utredningen och kontrasteras till förvärvsarbete skapas en gränsdragning mellan dessa två. Kvinnors primära funktion är här i rollen som arbetare. Rollen som moder ses som avvikande. Detta till skillnad från mannen som redan betraktas som den allmängiltiga arbetaren. Han tillåts därmed även att identifiera sig som omsorgsgivare, särskilt som en del i kampen för kvinnors heltidsarbete.

Det dubbla arbetet tycks ännu vara vid liv, om än mer jämnt fördelat mellan könen. Flexibilitet i arbetet, menar utredningen, kan vara en dold skatt till potentiella lösningar. Det handlar här om reella individuella val, något som kvinnor i den könssegregerade sektorn inte tycks ha. Individuella val och individuella lösningar går i linje med den neoliberala kulturen (Sørensen 2017, 298) och återfinns i utredningens förslag om barnanpassning och hushållsarbete via RUT-avdraget. Tendensen att falla tillbaka på individuella lösningar och att ofta diskutera jämställdhet utifrån tillväxtmått tyder på att neoliberalismen kommit att bli allt mer förenad med jämställdhetspolitiken i Sverige (Wottle och Blomberg 2011, 100). Policyimplementering utgörs alltmer av administrativa processer, där privata aktörer fått större inflytande samtidigt som det jämställdhetspolitiska fältet har förflyttats allt längre bort från den politiska sfären. Om man ska tro på vänsterfeminismens kritik av nyliberalismen, å ena sidan, strävar liberala feminister efter jämställdhet i bemärkelsen av lika villkor inom ett manligt paradigm (ibid, 102). Sättet som utredningen lämnar den manligt betingade arbetaren oproblematiserad ligger i linje med detta resonemang. Å andra sidan menar liberala feminister att det inte endast handlar om

att 'lägga till' kvinnor, utan att kvinnors lika rättigheter även påverkar manligt betingade fenomen (Wottle och Blomberg 2011, 102). Att jämställdhet påverkar manliga normer går att se på sättet som utredningen framhåller mäns låga deltagande i hem- och omsorgsarbetet som en central problematik. Här ifrågasätts därmed även manliga normer kring hem- och omsorgsarbete. Den manliga arbetaren lämnas dock orörd.

Wottle och Blomberg (2011) menar att neoliberal feminism alltmer har kommit att anamma begrepp som könsmaktsordning och strukturell ojämställdhet, samtidigt som de fortsatt vänder sig till individualistiska logiker och marknadslogiker. Genom att anamma olika analysätt kamoufleras att jämställdhetspolitiken sker inom den rådande maktordningen (ibid, 111-112). Kan det tänkas vara så att statliga offentliga utredningar begränsas i de yttranden som kan göras då de måste ske inom den rådande maktordningen? Genusexperterna som ligger bakom JA-delegationens slutbetänkande avgränsades i de utlåtanden som de tilläts göra, då de inte har fått diskutera en eventuell arbetstidsförkortning och då de fick i uppdrag att lägga fram förslag för kvinnors ökade representation i arbetslivet. Ett skifte har därmed skett i hur arbetstid och jämställdhet behandlas i jämförelse med hur frågan behandlades på 1980- och 90-talet (se Spross 2016; Thomsson 2015). Det talar för att frågan om arbetstidsförkortning gått i graven - åtminstone med utgångspunkt i jämställdhetspolitiska grunder. Den hegemoniska arbetstidsdiskursen tycks vara en helig ko. Måhända är det därför som frågan om en arbetstidsförkortning inte existerar.

Den nuvarande arbetslinjen kan tänkas bidra till att genusexperter ges ett begränsat utrymme i de kritiska analyser av makt och genus som kan genomföras, något som kan komma att avpolitisera den feministiska kampen (Olivius och Rönnblom 2019, 88). Genusexperter måste ofta navigera mellan flera subjekspositioner för att kunna förhandla fram olika jämställdhetsprojektet (ibid). Jämställdhetsprojektet kan både konstrueras som ett socialt rättviseprojekt, ett teknokratiskt administrationsprojekt eller som en vara för ekonomisk vinst (ibid). Genom denna förhandling som genusexperter tvingas göra underordnas jämställdhet ofta andra mål såsom tillväxt och effektivitet, effekter som har uppstått till följd av alltmer neoliberala styrningsformer och logiker (ibid). Det innebär dock inte att andra logiker försvunnit från dagordningen. Det finns fortfarande plats för logiker vad gäller inkludering och social rättvisa. Det handlar endast om att formulera problemet annorlunda.

Med utgångspunkt i feminismens alltmer neoliberal tendens hade det varit intressant att i vidare forskning undersöka vilka ideologiska riktningar som existerar inom den jämställdhetsdebatt som berör arbete och framförallt arbetstid. Detta för att studera åt vilket ideologiskt håll jämställdhetsdebatten drar och för att ta reda på vilka sätt som arbete ses som ett viktigt verktyg i denna kamp. Min studie har gjort något liknande, men med ett tydligare diskursivt fokus samt med hjälp av ett kritiskt perspektiv på arbete.

Som en avslutande tanke att ta med sig verkar det som om idéer om kortare arbetstid eller en annorlunda fördelning av lönearbetet har avstannat. Istället söks lösningar inom omsorgs- och familjepolitiken samt hushållsnära tjänster.

## Referenser

- Ahl, H; Blomberg, E; Edgren, M; Ellingsceter, A. och Klinth, R. (2017) *Arbete och jämställdhet: förändringar under femtio år*. Stockholm: Scandbook AB
- Ahrne, Göran och Svensson, Peter (2015) ”Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen”. I Ahrne, Göran och Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Amnå, Erik (2010) ”’Speaking Truth to Power?’: Statsvetarna och kommittéväsendet”. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 112(5): 552-567.
- Bacchi, Carol Lee (1999) *Women, Policy and Politics: the construction of policy problems*. London: Sage Publications.
- Bacchi, Carol Lee (2005) ”Discourse, discourse everywhere, subject 'agency' in feminist discourse methodology”. *NORA* 3(13): 198–209.
- Bacchi, Carol Lee (2009) *Analysing Policy: what’s the problem represented to be?* Pearson Australia.
- Bacchi, Carol Lee (2012) ”Why Study Problematizations? Making Politics Visible”. *Open Journal of Political Science* 2(1): 1-8.
- Bacchi, Carol Lee och Goodwin, Susan (2016) *Poststructural Policy Analysis: A Guide to Practice*. London: Palgrave Macmillan.
- Bacik, Ivana och Drew, Eileen (2006) ”Struggling with juggling: Gender and work/life balance in the legal professions”. *Women’s Studies International Forum* 29(2): 126-146.
- Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2012) ”Diskursanalys”. I Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.

Boréus, Kristina (2015) "Diskursanalys". I Ahrne, Göran och Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Borg, Kristian (2013) "Förord". I Borg, Kristian (red.). *After work. Farväl till arbetslinjen*. Stockholm: Verbal förlag.

Carbin, Maria; Overud, Johanna och Kvist, Elin (2017) *Feminism som lönearbete – om den svenska arbetslinjen och kvinnors frigörelse*. Stockholm: Leopold förlag.

Connell, Raewyn (2005) "A Really Good Husband. Work/Life Balance, Gender Equity and Social Change". *Australian Journal of Social Issues* 40(3): 369-383.

Crenshaw, Kimberle (1989) "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics". *University of Chicago Legal Forum*. (1989)1: 139-167.

Denscombe, Martyn (2018) *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB

Devetter, François-Xavier (2009) "Gender Differences in Time Availability: Evidence From France". *Gender, Work and Organization* 16(4): 429-450.

Emslie, Carol och Hunt, Kate (2009) "'Live to Work' or 'Work to Live'? A Qualitative Study of Gender and Work-life Balance among Men and Women in Mid-Life". *Gender, Work and Organization* 16(1): 151-172.

European Institute for Gender Equality (2020) *Gender Equality Index 2020 – Digitalisation and the future of work*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Grünberg, Laura och Matei, Ștefania (2019) "Why the Paradigm of Work-family Conflict is no Longer Sustainable: Towards More Empowering Social Imaginaries to Understand Women's Identities". *Gender, Work and Organization* 27(3): 289-309.

Grönlund, Anne (2009) *Flexibilitet, jämställdhet och välfärd – 2000-talets gordiska knut?*

Umeå: Umeå Universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:302381/FULLTEXT01.pdf>

Gunnarsson, Viviann och Marja Lemne (1998) *Kommittéerna och bofinken: kan en kommitté se ut hur som helst?* Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Hirdman, Yvonne (1988) Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Tidsskrift för genusvetenskap*. Nr 3 (1988). 49-63.

Hirdman, Yvonne (2001) *Genus – om det stablas föränderliga former*. Malmö: Liber AB.

Hirdman, Yvonne (2014) *Vad bör göras? Jämställdhet och politik under femtio år*. Stockholm: Ordfront.

Hoard, Season (2015) *Gender Expertise in Public Policy: Towards a Theory of Policy Success*. London: Palgrave Macmillan.

Jansson, Maria (2001) *Livets dubbla vedermödor. Om moderskap och arbete*. Diss., Stockholm universitet.

Johansson, Jan (1992) *Det statliga kommittéväsendet - Kunskap, kontroll, konsensus*. Diss., Stockholms universitet.

Junestav, Malin (2004) *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930-2001*. Diss., Uppsala universitet.

Kunz, Rahel och Prügl, Elisabeth (2019) "Introduction: gender experts and gender expertise". *European Journal of Gender and Politics* 2(1): 3-21.

Marklund, Ingrid (2014) "Bara ett parti driver 6 timmars arbetsdag". *Sveriges Radio*. 16 maj. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=4657&artikel=5864316> (Hämtad 2020-10-21)



Marx, Karl (2013 [1969]) *Kapitalet: kritik av den politiska ekonomin. Bok 1, Kapitalets produktionsprocess*. 6. uppl. Lund: Cavefors.

Olivius, Elisabeth och Rönnblom, Malin (2019) "In the business of feminism: consultants as Sweden's new gender-equality workers". *European Journal of Politics and Gender* 2(1): 75-92.

Paulsen, Roland (2010) *Arbetsamhället - Hur arbetet överlevde teknologin*. Första upplagan. Stockholm: Gleerups.

Regeringskansliet (2015) *Delegation för jämställdhet i arbetslivet*.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2011/10/dir.-201180/>

(Hämtad 2020-12-03)

Regeringskansliet (2017) *Regeringen tillsätter utredning om arbetstidsfrågor för ett hållbart arbetsliv*. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/05/regeringen-tillsatter-utredning-om-arbetstidsfragor-for-ett-hallbart-arbetsliv/> (Hämtad 2020-12-03)

Sirianni, Carmen och Negrey, Cynthia (2000) "Working Time as Gendered Time". *Feminist Economics* 6(1): 59-76.

Socialdepartementet (2005) Socialförsäkringsutredningen; *Vad är arbetslinjen?* (del 4 i skriftserien Samtal om socialförsäkring).

SOU 2014:28. *Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser*.

SOU 2014:30. *Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet*.

SOU 2015:50. *Hela lönen, hela tiden – Utmaningar för ett jämställt arbetsliv*.

Spross, Linn. V (2016) *Ett välfärdsstatligt dilemma. Statens formuleringar av en arbetstidsfråga 1919-2002*. Diss., Uppsala universitet.

Stanfors, Maria och Tärneberg, Anna Welander (2020) *Det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning – en fråga om jämställdhet med relevans för ekonomisk jämlikhet: Underlagsrapport till Jämlikhetskommissionen.*

[https://jamlikhetskommissionen.se/wp-content/uploads/2020/04/Rapport-Stanfors\\_webb\\_v2.pdf](https://jamlikhetskommissionen.se/wp-content/uploads/2020/04/Rapport-Stanfors_webb_v2.pdf)

Statistiska centralbyrån (SCB) (2018) *På tal om kvinnor och män.*

[https://www.scb.se/contentassets/528dd6d093b64a38895735f333a89a8a/le0201\\_2017b18\\_br\\_x10br1801.pdf](https://www.scb.se/contentassets/528dd6d093b64a38895735f333a89a8a/le0201_2017b18_br_x10br1801.pdf) (Hämtad 2020-09-07)

Sørensen, Siri Øyslebø (2017) "The Performativity of Choice: Postfeminist Perspective on Work-Life Balance". *Gender, Work and Organization* 24(3): 297-313.

Tausig, Mark och Fenwick, Rudy (2001) "Unbidding Time: Alternate Work Schedules and Work-Life Balance". *Journal of Family and Economic Issues* 22(2): 101-119.

Thomsson, Ulrika Myrvang (2015) *Systerskapets strategier – Om kvinnopolitiska praktiker i svensk demokrati*. Lic.-avh., Stockholms universitet.

Warren, Tracey och Walters, Pat (1998) "Appraising a Dichotomy: A Review of 'Part-time/Full-time' in the Study of Women's Employment in Britain". *Gender, Work and Organization* 5(2): 102-118.

Weeks, Kathi (2011) *The problem with work: feminism, Marxism, antiwork politics, and postwork imaginaries*. Durham: Duke University Press.

Stockholms universitet/Stockholm University  
SE-106 91 Stockholm  
Telefon/Phone: 08 - 16 20 00  
[www.su.se](http://www.su.se)



**Stockholms  
universitet**